

ÜÇÜNCÜ OTURUM

KENT KİMLİĞİ

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Cevat GERAY

SUNUCU: Değerli konuklarımız; Kurultayımızın Üçüncü Oturumuna hepiniz hoş geldiniz. Bu oturumumuzun başlığı, "Kent Kimliği."

Oturumu yönetmek üzere, Sayın Prof. Dr. Cevat Geray'ı buraya davet ediyorum.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Osman Baydemir, katılamadığı için başarı dileklerini iletmış.

OTURUM BAŞKANI: Günaydın.

Bu etkinliklere daha önce de katılmış olan birisi olarak, yalnız kendi adıma değil, arkadaşlarım adına da duygularımızı anlatmak istiyorum. Mutluyuz, çünkü Antakya'da kentin kimliğine kavuşması konusuna gerçekten büyük bir önem veriliyor.

Bütün meslektaşlarımızı, Antakyalıları ve Odamızı saygıyla selamlıyorum. Bana da bu oturumu yönetmek gibi zevkli bir görev vermişler.

Altı konuşmacımız var. Oturumun ortasında 10-15 dakikalık bir ara vereceğiz ve orada da bir 10-15 dakika dinlendikten sonra ikinci bölüme geçeceğiz. Sonunda da konuşmacılarımızdan sunuşlarını toparlamalarını bekleyeceğiz. Ayrıca, oturumun sonunda da hepinizin katılacağı bir ortak tartışma bölümü için zaman yaratmak istiyoruz.

Coşkun beyi, Berna hocamızı ve Mustafa Kemal Üniversitesinden Muharrem Güneş'i buraya davet ediyorum.

Konunun bilimsel açıdan, kent bilimi açısından değerlendirilmesinin yanında, kent yönetimi ve kent kimliğini oluşturan öğeler olarak da fiziksel, arkeolojik öğeler söz konusu.

Sayın Coşkun Özgünel, buyurun.

Sayın Özgünel, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde görev yaptıktan sonra, Almanya'da Hiedelberg Üniversitesinde

doktorasını ve doçentlik çalışmalarını yapmıştır. 1972 yılında doktora, 79 yılında doçent, 1988'de de profesör olmuştur. Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretim görevini sürdürüyor. Sayın Özgünel, klasik arkeoloji konusunda da pek çok kazıya imzasını atmış olan bir arkadaşımız.

Buyurun Sayın Özgünel.

Prof. Dr. COŞKUN ÖZGÜNEL (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi): Sayın Başkan, Sayın Vali Vekili, çok sevgili hocalarım; öncelikle İnşaat Mühendisleri Odası Antakya Şubesine, Zahi Ekmekçioğlu'na gönülden teşekkürlerimi sunuyorum. Böyle güzel bir toplantı için, bizleri buraya kadar getirtebildi.

Bir şehir farklı tür insanlardan oluşur;

Benzer insanlar bir şehir meydana getiremezler

ARİTOLTELES, Politika

Antik çağlarda kentler, o çağları oluşturan ve yaşayan insan topluluklarının ortaya koydukları yaşam biçimlerini, sanatlarını, mimarilerini, tercihlerini, korkularını, sevinçlerini, ümitsizliklerini barındıran alanlardır. Bu amaç için kendileri tarafından planlanan, şekillendirilen, fiziksel yaşamın vazgeçilmez varoluşuna kent denilmektedir. Bu oluşumların bir zaman süreci içinde belgelerle anlatımına, basit bir tanımla tarih diyoruz. Bu yaşamların varlığını irdeleyen, araştıran, kazılar yaparak maddi kültür varlıklarını ortaya çıkaran ilime de arkeoloji diyoruz.

Biz arkeologlar, araştırmalarımızda her zaman, kırsal ve kentsel kesimlerde yaşayan bireylerin birçoğundan hep aynı soru ile karşılaşırız: " Bu insanlar binlerce yıl önce yaşadılar ve gittiler, meydana koydukları her şey, ama her şey yok oldu. Evleri, sokakları, yolları, sanatları yok artık. Geçmiş oldular, neden onlarla uğraşıyorsunuz? Arkeolojik kazılara harcanan paralar ile geleceğe yatırım yapalım. Yazık değil mi?" Bizler bu sözlere, hep şöyle cevap verdik: Geçmişini bilmeden, geleceğini yaşayamazsın. Veya 1814-1879 yılları arasında yaşayan ünlü Fransız mimarı ve sanat tarihçisi Viollet-le Duc'ün bir değişimini kullanarak da daha açık cevap vermek isteriz:

"Kendinden önce başarılanların önünden, onları öğrenmeden geçip gitmemelisin; onlar büyüklüğü ve değeri bilinmesi gereken tüm insanlığın serveti, kazanılmış malıdır.

Sana gelince, kendi ruhundan katabileceğini kat, bütün düşünce gücünü topla, fakat günün isteklerine uymasını bil.”

İşte eski çağlarla uğraşmanın ve de o çağların varolduğu kentlerle, kültür ve sanatıyla, tarihiyle uğraşmanın anlamı budur.

Kentlerin kuruluşları, sürekliliği ve değişen teknolojinin sağladığı yeni olanaklar irdelendiği zaman, Anadolu'daki geleneksel yapının, tüm yeni olumlu ve olumsuz gelişmelerine rağmen, yaşadığımız 21. yüzyılda izlerinin devam ettiği gözlemlenmektedir. 60'lı yıllardan bu yana yapılan Kent ve Tarih araştırmaları , kent ve metropol tanımlarına yeni bakışlar getirmiştir. Bunlar öncelikle insanın mutluluğu ile yaşamsal olanakları sunan doğa ve çevresini ön plana çıkaran bilgilerdir. Bu uğraşlar, aydınlatıcı, yönlendirici ve eğitsel açılımları sunar. Bu bağlamda insan, çevreye saygı, sahiplenme ve bilinçlenme yolunda doğruları arayandır. Kent olgusu içinde yarattığı mekanlara, evrenine ve doğasına dürüst olarak hareket ederek, kendini mutlu ve başarılı kılacak birey olacaktır. Ayrıca, doğa ile insanın evrendeki ayrılmazlıklarını ancak oluşan kent kültürü ile koruyabiliriz. Kent ve tarih araştırmaları, bizlerin içinde yaşadığımız kentlerin bir parçası olduğumuzu, kentlerin fertlerle varolduğunu ve çevremizin bizlere ne anlama geldiğini anlatması yönünden, önemli bilgileri aktarır. Bu yeni kavramın oluşması, doğal olarak, genel tanım olan tarih sözcüğünün içerdiği anlamdan kaynaklanır.

Antik çağ kentlerinden zamanımız modern kentlerine dek uzanan kent tarihi, neolitik çağdan bu yana daima bir gelişim ve değişim dinamiğini içinde taşımış ve sanayileşme ile de eski çağlardaki saydam yaşamından hep ödünler vermiştir. Kent ve tarih tanımına değişik bakışlar ve öneriler getirmek gerekirse; İ.Ö. 6000'li yıllarda yerleşik düzene geçen insan topluluklarının 8000 yıllık bilinebilir kent oluşum tarihi içinde, hangi koşullarda, hangi tercihlerini ve düşüncelerini öne çıkararak, yaşanabilir alanların oluşumlarına öncelik vermişlerdir ki, araştırmacılar, kent ve tarih anlatımı için, bunları arama, irdeleme ve yazma gereğini duymuşlardır.

Eski çağ kentlerini anlamak için, zamanımızda da geçerli olan bir takım verilerin bilinmesi gerekir. Bu kentlerin tarihini oluşturan yaşanan alanların ve zamanın koşulları göz önüne alınması gerekecektir. Antik bir yerleşimin anlaşılması ve zaman içinde devamlılığının oluşmasında bilinmesi gereken en önemli öğe doğal çevre ve onun ortaya koyduğu yaşamsal, stratejik ve ekonomik olanaklardır. Yaşamsal

olanakların eski çağlardaki en büyük girdisi, tarım ve çiftçiliğe elverişli doğal alanlardı. Bu alanlar ve kentin kurulduğu yerleşim alanlarının birbirlerine yakın oluma arzuları, toplulukların korunma güdüsünden kaynaklanan bir tercihti. Tarımsal üretimin yanında, endüstriyel üretimin ana besleyicisini oluşturan ham madde arayışı da, kent oluşumlarında ve gelişim aşamasındaki tarihsel süreçte, eski çağlarda ön plana çıkan gereksinimlerdi. Burada sözünü etmek istediğimiz çarpıcı gereksinim, kentin varlığında önemli olan, yaşamsal katkı sağlayan ticarettir. Hiç şüphesiz ticaretin ve onun üretim aşamasındaki ortaya koyduğu dinamizm, yine kenti oluşturan bireylerin, deneyim ve geçmiş bilgileri, yani yaşadıkları tarihi geçmişlerinden kaynaklanıyordu. Bu geçmiş, yaşadıkları süreç içinde ürettikleri bilgilerin, yaşadıkları tarihsel olayların ve zamansal koşulların ortaya koyduğu olanaklarla aktarılmasından kaynaklanır. Kısa ve öz söylersek; yaşanan kültür en başta gelen etkidir. Daha önce değindiğimiz doğal çevre, bu basit görünen koşulların oluşmasında, korunması gereken en büyük kaynaktır. İki örnekle doğal çevrenin kent oluşumundaki önemine eğilelim. Jeolojik yapı, kent tarihi içinde öncelikle korunmada önemli bir tercihi oluşturur. İ.Ö. 3. bindeki Ege-Kyklad adaları ile Girit-Minos kültürlerini yaşatan kentsel-yerleşim alanlarına baktığımız zaman, ada kültürü içeriğinde, deniz korunmasının getirdiği rahatlıkla, kentlerin bir sur-kale ile koruma altına alınmadığını görürüz. Bu oluşum doğal olarak arazinin jeolojik yapısından kaynaklanan akıllıca bir çözümdür. Diğeri ise İ.Ö. 6000'li yıllarda, Konya -Çatalhöyük yakınlarındaki Hasandağı obsidyen yataklarından elde edilen ham volkan camının , Kuzey-Batı Karadeniz, Romanya kıyılarına satılması, hem doğal kaynakların kullanmasını, hem de kentleşme sürecinde, ticari ilişkilerin var olmasını açıklayan en güzel kanıttır.

Ticaretin sürekli olması için yerleşik bir düzenin, yani kent olgusunun var olması gerekir. Ticaret ve kentleşmenin sonunda ortaya çıkan nüfus artışları, tarihi süreç içinde kolonizasyon hareketlerinin başlamasına neden olur. Eski çağ insanının çevresinde ve yaşama gelenek ve törelerinde yüzyılların akışı içinde değişimlerin olduğu bilinir. Değişimlerin var olduğu alanlar, insanların gereksinimleri için biçimlendirdikleri çevreleri, yani kentlerdir. Aynı tercihler ve olgular zamanımızda da aynı biçimde geçerlidir. Ancak 21. yüzyıl ve yakın öncesi yüzyıllarda, gelişimin hızı ile eski çağlardaki hızı karşılaştırdığımız zaman, temelde zamanımız gelişimin hızı arasında,

büyük farklılıklar vardır. Ancak, eski çağlardan zamanımıza kadar gelen süreçte, kent tarihini hazırlayan kent kültürünün vazgeçilmezliği hiçbir evrede farklılıklar göstermez. Kent kültürünün sunduğu yaşamsal olanaklarda, hiçbir zaman düşünsel ve maddi olarak, zamanımız değişim hızındaki büyük aralıklar yok gibidir. Ekonomik gelişme süreci, özellikle zamanımız kentlerine, teknolojinin ortaya koyduğu kolaylıklarla bir ivme kazandırmıştır. Ancak kent yaşamındaki nüfus artışlarına engel olamayarak, büyük metropollerde yaşamayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etkilenmelerin sonucunda fertlerin yaşamında, bambaşka biçimlerde karşımıza çıkan derin değişimlere ve kopmalara neden olmuştur.

Eski çağ insanının kentleşme olgusunda, coğrafya ve jeolojinin ortaya koyduğu iyi-kötü tercihler vardır. Bunlar, kent oluşumundaki insan ögesinin farklı düşünce ve eylemlerinden kaynaklanan yaptırımlardır. Eski çağlarda bu düşünce ve eylemlerin oluşmasında din ve tanrı en başta gelen olmazsa olmazdır. Bu süreç, insanlık tarihi içinde daima yaşana gelen değişim ve gelişimin kaçınılmaz kuralıdır. Zamanımıza kadar gelen bu süreç, içinde özellikle tanrı –din simgelerinin oluşması ile ortaya koyduğu anıtlarının, tapınakların ve tanrı heykellerinin, kent oluşumunda din ile beraber toplumsal tercihlerin özgünlüğüdür. Bu tanımlar, kavimlerin yerleşik düzene geçmesi ile başlar. Ancak farklı coğrafya ve doğal çevrelerde yaşamın, kendine has bir kent kültürünü yarattığı bilinir. Bunların kökeninde yine, toplumların düşünce ve dinsel yapısından kaynaklanan ayrılıkları söz konusudur. Örneğin uygarlıkların kökeni Mısır'ın yaşamına bakacak olursak; gizemli ve korkunun egemen olduğu bir dünya görüşü ile yönetenlerin yaşamsal geri dönüşleri üzerine kurulmuş bir yeniden yaşama dönüş düzeni, kentleşmede başta gelen önceliktir. İ.Ö. 2. binden itibaren yakın ticari ilişkiler içinde oldukları Yunan yaşamına göz atacak olursak; doğal çevreye, denize ve suya olan tutkusu yüzünden ya hep ada kültürünü veya karşı kıyısını gördüğü kara parçalarını ve ana yurtlarına benzeyen fiziki coğrafyayı, yaşam alanları olarak yeğlemişlerdir. Bu örneklemede öne çıkan, toplumları yönetenlerin, çevre, doğa ve insanla var oldukları ve bilinçlerindeki farklı düşünce ile inanışlarının etkin olduğunu ortaya koymasından ötürü önemli bir kültürel ayrımdır.

Bir kentin tarihsel geçmişi incelenirken; o yörenin kent oluşumu ile ekonomik yapısı ve sosyal yaşamının üzerinde oluşan kültürler arası

etkileşimlerinin, sağlıklı saptanması gerekir. Kent ve tarih tanımı üzerine tekrar dönersek, eski çağlarda, özellikle yazının 3. binden bu yana Mısır, Mezopotamya ve Hitit uygarlıkları tarafından kullanıldığıdır. İ.Ö. 2. binin sonuyla, 1. binin başında, Akdeniz ülkelerinin bazılarında bir uygarlık göstergesi olan yazının, bazı yörelerde, örneğin Girit-Minos ve Hellas gibi devletlerde oldukça düşük bir düzeyde var olduğu, ele geçen arkeolojik maddi kültür kalıntıları ile bilinir. Bu kültürel olgu da, siyasal bütünleşme ve örgütlenmenin gelişmemiş olduğunu göstermektedir. İ.Ö. 2. binin ilk yarısında Girit-Minos ile Miken uygarlıklarının Minos ve Atreus gibi kudretli krallar sonrası evrede, 13. yüzyılın ortasında başlayan tanrı kralların olymposlara çekilmeleri sonunda, basit köy yerleşmelerinde yaşayan ve onları yöneten bir yığın yerel kral ve şefler ortaya çıkar. Dor-Ege göçleri olarak bilinen ve daha sonra karanlık çağ olarak tanımlanan evrenin sonunda oluşan toplumlar içindeki kaynaşma ve bir elenmenin neticesinde, İ.Ö. 7 yüzyıldan başlayan bir akım sonunda, yeni birçok kavmin yerleşik düzene geçmesi, eskisinden güçlü yasal öğeleri olan şehirlerin gelişmesine neden olur. Şehir devleti demek olan Polis, bu yeni dinamik ruhun doğal bir anlatımı olarak ortaya çıkar. Özellikle Yunan polislerindeki en büyük değişim, kentin canlılığını sağlayan özgür ve eşit yurttaşların siyasal ve toplumsal yaşama tam ve etkin olarak katılmaları, birçok aydın-filozof ve sanatçı kitlelerin ortaya çıkışları, şehirlerin mimarlık gelişim süreçlerini hızlandırmış, başka fonksiyonlardaki mimari biçimlere yönlenmesine olanak vermiştir. Seçme, seçilme ve demokratik hakların verilmesi, yasama ve yargılama organlarının oluşması, yetkilerle donanmış kişilerin sayıca artması ve yeni ayrıcalıkların olmasına da neden olmuştur. Dolayısıyla yeni kurumların, arkasında yeni mimari oluşumların kaçınılmazlığı da, kent planlamasındaki kamusal alanların çoğalmasına imkan hazırlar. Yeni tercihler, yeni bir takım parasal zenginliklere yol açar. Bunların sonucu olarak, bir başarının veya bir zaferin kutlanması isteği, bir ayrıcalık olarak karşımıza çıkabildi. Ancak eski çağlardaki klasik yunan evresi, yeni dünya düzeni içinde, toplumun hoşnut olmayan kesimlerine de ödünler verilmesinden kaçamadı. Onları azar azar doyurarak, gelişimin özündeki demokrasi ögesi ile korumaya çalıştı.

Kısa olarak verdiğimiz bu anlatımların ışığı altında; bir kentin tarihini yani, onun " kent ve tarih" boyutlarını irdelerken, temelde şu unsurları gözardı etmememiz gerekir. Kent tarihi derken birinci öncelik olarak kent ile çevresinin entegrasyon koşullarının araştırılması gelir.

Jeopolitik konumu, özgün topografyası ve tarihsel kalıntı ve yapılarıyla bugüne kadar gelmiş olan değerlerinin araştırılması bağlamında, kent tarihinin yazım konularını birkaç madde başlığı altında özetlemek mümkün olacaktır. Bunlar;

1. Kenti besleyen doğal çevrenin olanakları.
2. Bu doğal çevrenin sunduğu olanaklarla, kentin toplayabileceği en üst nüfus yoğunluğu.
3. Kentin üstlendiği fonksiyonlar. Bunları da kendi içinde 4 başlıkta toplamak mümkündür.
 - a. Yönetmel,
 - b. Ekonomik,
 - c. Sosyal,
 - d. Kültürel yönden nelerdir ?
4. Oluşan kent kültürünün boyutları ve nitelikleri. Bu tanımı da kendi içinde üç başlıkta toplamak gerekir.
 - a. Kentin kendisinin doğrudan bir sanat eseri olarak algılanması,
 - b. Kentin mimari dokusu,
 - c. Kentte yaşam. Bu yaşamın her boyutta , gündelik yaşamdan-en üst yaşam biçimine, aristokrasiye kadar incelenmesi.

Benim anladığım yönelişlerle kent ve tarih ile kent tarihi tanımı ve yazımı, yukarıda kısa olarak değindiğimiz öğelerin ışığı altında araştırılmalı ve eğer Antakya kent tarihi yeniden yazılacaksa, yazarların bu yönelişlerle ve yeni bakışlarla resmetmeleri uygun olacaktır.

Kent ve tarih araştırmaları: fertlerin aidiyetini, aynı kimliği paylaşmanın onurunu ve onun korunması duygularını geliştirir. Kentin tarihini, geçmişini, yaşayanlarını ve yaşananları bilmek fertleri bilinçlendirir. Örnek bir İzmir'li, Antakya'lı veya daha geniş kapsamlı düşünürsek bir Anadolu'lu olmak, tarih ve kültürel yönden bir ayrıcalıktır.

Sözlerime son vermeden önce, daha çok daha başarılı işlere, eylemlere imza atacak olan, kaybından büyük üzüntü duyduğumuz, yurduna ve memleketine aşık bir belediye başkanı olan Sayın Ahmet Piriştina'nın hatırası önünde saygıyla eğilmek bir yurtseverlik borcumuzdur. Yaşamı-yönetimi boyunca kent tarihini, kent kimliğini ve kent kültürünü en yüksek düzeyde ortaya koyan, onun önderliğinde

ölümüne kadar yayınlanan "İzmir Dergisinin" onun kaybindan sonra çıkmaması, acaba kaybolan insansı ve kültürel değerlerimizin ve tarihe olan saygımızın yitirilmesinden mi kaynaklanmaktadır.

Beni sabır ve ilgi ile dinlediğiniz için katılımcı ve konuklara ve Sayın Başkana şükranlarımı sunarım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI: Sayın Piriştina'yı saygıyla anıyoruz.

Söz sırası, Sayın Berna Alpagut hocamızda.

Kendisini bu çevrede tanımayan yok gibi, ama yine de kısaca anımsatmak istiyorum.

Sayın Alpagut, 1964-68 yılları arasında Dil Tarihte okumuş ve 1974 yılında asistan olmuştur. 1975'te doktorasını tamamlamış, 1980-81'de de İngiltere'de çalışmalarını sürdürmüştü. 1981 yılında doçent, 88'de de profesör olmuştur. 1993-96 yılları arasında Ankara Üniversitesinde Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünü yapmıştır. 1993-97 yılları arasında Kültür Bakanlığında Bakan Danışmanlığı görevini sürdürmüştü. Hocamız insanbilimci olduğu için, insan değerlerine önem veren bir özgeçmiş sunmuş herhalde. Sayın Alpagut, lisansüstü ders ve danışmanlıkları sürdürmektedir.

Tabii müzecilik konusunda da, özellikle doğal müzecilik, doğa tarihi konusunda da değerli çalışmaları var. Öğrencilerimle birlikte Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni hocamız sayesinde gezmiştim. Kendisinin rehberlik yaptığı gezide ben de çok şeyin ayırtına vardım. Kendisine teşekkür ediyorum. Ankara Kazan'da arkeolojik kazılarını sürdürmektedir. Hocamız, Antakya'da Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Dekanlık yapmıştır. Ayrıca, çok çeşitli bilimsel yayınları var. 89 makale yazdığını, bir kitap yayınladığını biliyorum. Hocamız, Hatay Arkeoloji Dostları Derneğinin Başkanlığını sürdürmüştür.

Buyurun.

Prof. Dr. BERNA ALPAGUT (A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi): Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Sayın Vali Vekilim, Mustafa Kemal Üniversitesi Rektör Yardımcım, Antakya Belediye Başkan Vekilim, Değerli hocalarım, Meslektaşlarım ve Antakyalı hemşehrilerim; hepinize "günaydın" diyorum ve burada bulunmaktan çok mutlu olduğumu söylemek istiyorum.

Öncelikle, Antakya Kent Kurultayını oluşturan İnşaat Mühendisleri Odası Hatay Şubesinden Zahi Ekmekçioğlu'nun emekleriyle Üniversitesi Rektörlüğümüz ve Belediye Başkanlığımızın emekleriyle ortaya çıkmış olan bu organizasyonda görev almaktan çok mutluyum. Herkese sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. (Alkışlar)

Değerli konuşmacılar gibi, "Kent Müzeleri" konusunda konuşmam için bana da bir görev verildi. Ben, hem bir Antakyalı olarak, bir hemşehri olarak bu konuya çok sevinerek sarıldım, hem de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde açmış olduğumuz Müze Eğitimi Ana Bilim Dalının çok değer verdiği bir konusu olarak baktım. Antakya'da bulunduğum üç yıllık dekanlık sürem sonuna yakın, 2000 yılında proje danışmanlığını üstlendiğim "Vilayet Müzesi"ni, birlikte çalışmaktan gurur duyduğum Emekli Sayın Valimiz Yener Rakıcioğlu'nun büyük desteğiyle gerçekleştirmiş bulunmaktayız. Dolayısıyla, kent müzeleri için bir şeyler söylemeyi kendimde biraz olsun hak gördüm ve sizlerle burada düşüncelerimi paylaşacağım.

Bir arkeologdan sonra konuşmak zor. Sayın Coşkun hocam çok güzel bir çerçeve çizdi. Arkeoloji, geçmişe salt bir şeyler bulmak için bakmıyor; aksine, kültür tarihi açısından, geçmişin sorunlarını bulmak ve anlamak için bakıyor. Arkeolog tek bir kültürü, bölgeyi kesit olarak alabilir ya da kültürel süreklilik için çalışır veya doğa-kültür ilişkisini konu olarak kendisine seçer. Arkeolog bu sonuçları elde ettiğinde, tek başına bir anlam ifade ettiğini asla düşünmez; çünkü bu genel mozaığın bir parçasıdır.

Arkeologun elde etmiş olduğu somut örneklerin sergilendiği, gösterildiği yer ise müzelerdir. Modern müzecilik, 19. Yüzyılın ortalarında ancak kurumsallaşabilmiş, 20. Yüzyılın ortalarına doğru ise gelişmiştir. Müzelerin amacı, öncelikle materyalleri toplayıp sergilemek, yani pasif bir öğrenmeyi sağlamaktır. Ancak, 20. Yüzyılın ilk yarısından sonra postmodern müzecilik anlayışı dünyaya hâkim oldu ve amacı, ziyaretçisiyle aktif ilişkiye girmek ve paylaşım kurabilmektir. Korumacılığın yanı sıra postmodern müzeciliğin diğer bir yaklaşımı da, materyalleri kullanmayı ve onlara dokunmayı ön plana çıkardı.

21. Yüzyılda modern müzeden, postmodern müzeye geçmekte olan ülkelerde materyalleri kullanma, yani müzelerdeki nesnelere kullanma yaklaşımının henüz yaygınlaşmadığını görüyoruz. Ancak bu durum gelişmiş Avrupa müzelerinde doğal olarak daha önde gidiyor.

Kent müzeleri konusuna geçmeden önce, kabul görmüş müze tanımları arasında önemli bir yeri olan "Uluslararası Müzeler Konseyi"nin tanımından bahsetmek istiyorum. "Toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insan ve yaşadığı çevreyi tanıtan materyallerin üzerinde araştırma yapan; toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bunları eğitim amacıyla toplumun estetik zevkleri doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan kuruluşlardır" şeklinde yapılan son tanım günümüzde geçerliliğini koruyor.

Müzenin türlerine baktığımızda ise, modern sanat müzeleri, arkeoloji ve tarih müzeleri, etnografya ve folklor müzeleri, doğa tarihi müzeleri, kurum müzeleri, üniversite müzeleri, çocuk müzeleri ve bugünkü konumuz olan kent müzelerini görmekteyiz ki, bunlar çoğaltılabilir. Biz bugün Kent Müzeleri üzerine durmaya çalışacağız; ama Kent Müzesinin ne olduğu konusunda anlattıklarımı dinlemeden önce, müzenin ne iş yaptığı konusunda bilgileri paylaşmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çoğu yerde, müzelerin sadece bir bina olarak yer aldığı, insanların onun önünden gelip geçtiği hatta farkına bile varmadığı gerçeğiyle karşı karşıyayız.

Kent Müzeleri denince, yaşayan tarihi kentleri büyük bir müze mekânı gibi düşünüp, zaman içinde kentin kazandığı karakteristiklerin titizlikle korunarak sergilenmesi anlaşılır. Kent Müzeleri, kenti, tarihiyle, coğrafyasıyla bir bütün olarak tanımlamaktadır. Kent Müzeleri, bugünün ve geleceğin izleyicisinin hizmetindedir. Kent yaşamının belirleyici unsurlarıyla ilgili konular, Kent Müzesinin ana konularını oluşturur. Ayrıca, kültürel ve etnik farklılığa saygıyı ve doğal/kültürel çevreye ilişkin değerleri geliştirecek olan son derece güçlü bir araçtır.

UNESCO'nun Uluslararası Müzeler Konseyi, kısaca ICOM tarafından 1992 yılından beri bütün ülkelerde seçilmiş bir konu etrafında yoğunlaşarak hazırlanmakta olan Müzeler Haftasında, insanlığın kültürel mirasının evrimselliğinin korunmasının önemi ve müze ve müzeciliğin tanıtılması amacıyla tüm dünyada 18 Mayıs günü Müzeler Günü olarak kutlanmaktadır.

Dünya ülkeleri ICOM önerileri doğrultusunda, 1992 yılından beri; Müzeler ve Çevre, Müzeler ve Toplumlar, Sorumluluklarımız, Bugünden Yarına Yoleksiyonculuk, Toplumda Barış ve Uyum için Müzelerin Önemi, Küreselleşme ve Müzeler, Müzeler ve Müze Dostları gibi konuları önemli başlıklar altında işlemekte ve 2004 yılında da

Müzelerde Soyut Miras konusunda son derece önemli toplantılar yapmış bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, 2004'te -aranızda katılanlar var mı, bilmiyorum- Seul'deki toplantıdır.

Ülkemizde ise, aynı tarihte, yani 18-24 Mayıs tarihlerinde, Anadolu uygarlıklarını topluma benimsetme ve müze eğitimi, çocuk-müze ilişkileri konusunda çok kapsamlı konular işlenmiş bulunmaktadır.

Kent Müzelerini konuşurken, kültür sektöründen bahsetmeden geçemeyiz. Bunun ne olduğuna çok kısaca bakmak istiyorum. Kültürel birikimi içeren her türlü madde-manevi, somut-soyut geleneğin zaman içinde korunarak, toplumun yararlanabileceği değerlere dönüştürülmesi, günümüzde "kültür sektörü" tanımı altında toplanıyor. Bu sektörde, kültürel ve doğal miras bir değere dönüştürülüyor. Bu, son 20 yılda tüm dünyada çok önem kazanmış bir yaklaşım. Çünkü toplumsal sermaye, ülkelerin ekonomik kalkınmasında turizm açısından çok önemli bir katkı sağlıyor, ülkenin kimliğini zenginleştiriyor, yani kent kimliğini zenginleştiriyor, dünyanın ortak mirasına katkı yapıyor ve geçmişin birikimini geleceğe aktarıyor. Bu noktada, hangi geçmiş hangi geleceğe aktarılıyorsa, o işi müzeler üstleniyor.

Kültür sektöründe, kültürel miras, kültürel çevreler, doğal miras, doğal çevreler kavramlarını da beraber ele alıyoruz. Çünkü kültürel mirasın ne olduğuna baktığınızda, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana daha kaliteli bir yaşam sağlamak için, insanın yaratıcılığı ve toplumlararası etkileşimler sonucunda ortaya çıkan kültürel değerlerinin birikimi olduğunu görüyoruz. Doğal mirası ise, "Bünyesinde taşıdığı estetik, kültürel, bilimsel, ekonomik unsurlarla zenginleşen doğal güzelliklerin ve biyolojik çeşitliliğin oluşturduğu değerlerdir" diye tanımlıyoruz. O halde, her ikisi de kültür sektörünün vazgeçilmez iki ayağıdır. Müze, biraz önce bahsettiğim gibi, bu kültürel çevreler ve doğal çevrelerin geçmişten geleceğe aktarılmasında son derece önemli mekânlardır.

Kültür politikalarına göz atmadan bu konuyla bütünleşmek mümkün değil diye düşünüyorum. Kültür politikaları deyince, bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması için, kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin kültürel alanlarda edindikleri politikalar anlaşılmalıdır. İçeriğine baktığımızda, toplumun kültürel yaşama katılabilmesi için elverişli koşulların yaratılması, toplumdaki her bireyin yaratıcılığını ortaya koyabilmesi ve geliştirebilmesi için alınan önlemleri içermektedir.

Kültürel yaşama katılım, bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 27. Maddesinde şöyle deniliyor: "Her bireyin, toplumun kültürel yaşamına özgürce katılım hakkı vardır. Peki, bu kültür yaşamına özgürce katılmak nasıl olacak; ancak kendisine, yani yurttaşa birtakım hakların sağlanmasıyla olacak. O halde, kültürel yaşama katılım hakkı devlet kuruluşları tarafından sağlanacak.

Anayasamızın 64. Maddesine bakıldığında, "Ulusal kültür politikaları üretmek devletin işidir" deniliyor ki, bu da bizim için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ne denli önemli olduğunu çağırıyor. "Ulusal kültürler, geçmişten miras kalan zengin kültür birikimleri üzerine kurulmuştur" diye düşündüğümüzde, yerel kültürlerle ulusal kültür arasındaki bağı da görüyoruz.

Cumhuriyetimiz, çağdaş ve evrensel ilkelerle kuruldu. Kültürümüz, yerel kültürleri koruyarak ve geliştirerek ulusal kültürü yaratmak ve son aşamada uluslararası açılımlarla evrensel kültüre ulaşmak hedefine dönüktür ve de çağdaş dünyaya bu anlayışı taşıyacaktır. Ulusal varlıklarımızı bir bütün olarak korumak, hepimizin ortak hedefidir. Büyük Atatürk'ün çok önemli olan özdeyişinde de görüldüğü gibi, "Eski devirlerin boş inançlarından ve yeniden kuruluş özelliğimize hiç uymayan yabancı fikirlerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelen etkilerden uzaklaşabilmek, ancak ulusal karakterimize ve tarihimize sahip çıkan bir kültür birikimiyle mümkündür" diyerek, zaten bize yol göstermiştir.

Müzelerimizin, bugün artık kendisine farklı bir bakış açısıyla bakmaya başlaması gerektiğini düşünüyoruz. Neden ? çünkü her şey değişiyor. Müzeler, ideal öğrenme ortamları, koruma, araştırma ve eğitim işlevlerini üstlenirken, bunun alt başlıklarında da çok detaylandırılmış olarak, hem toplumda, hem müzede, fikir iletişimiyle bireyler arası iletişimi bir arada yapmayı amaçlıyor.

Müze eğitim konusunda çok önemli olan birkaç şeye değinmek istiyorum. Müze eğitiminin yaşam boyu bir eğitim olduğu; zorunlu değil, gönüllü olduğu; özellikle çocuklarda hayal gücünün ve yaratıcılığın gelişmesini ön plana çıkardığı ve öğrenmenin koleksiyonlardan olduğu, doğal ve kültürel çevresine ilişkin koleksiyonlarla etkileşim içinde olmasının sağlandığı, somuttan soyuta giden bir düşünceyi geliştirdiği ve müzelerde öğrenmenin hoşça giden ve tat veren bir şekilde olması gerektiğini temel ilkeler olarak sayıyoruz. O halde, müze eğitim politikaları, bir ülkede ulusal kültür politikaları ve

ulusal eğitim politikalarıyla el ele gitmek zorundadır. Ulusal müzecilik politikası, bütün politikaların her zaman altındadır, müzelerin müze eğitim politikaları bunun altındadır; ama bu her üçü de birbiriyle ulusal kültür politikaları ve müze eğitim politikalarıyla buluşmalıdır ve birbirleriyle mutlaka örtüşmelidir.

Müzelerimizin değişen görevlerine görsel birkaç örnekle geçeceğiz. Örneğin, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde 2003 ve 2004 yılında yapılan Çocuk Şenliğinden birkaç örnek göstermek istiyorum. Atölye çalışmaları, ebru sanat çalışmaları, 2004'teki Çocuk Şenliğinde çocuklara özgü sloganlarla oluşturulan ve Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Mumcu'nun da bizzat katıldığı Çocuk Şenliğinden görüntüleriyle, müzelerin değişen çehreleri karşımıza çıkıyor.

Kültürel çevrelerin korunmasında arkeoloji müzelerinin rolüne bir örnek olarak, Anadolu Medeniyetleri Müzesinden birkaç örnek göstereceğim. Bu müzenin görevleri arasında, kültürel değerleri, kültürel mirası ve kültürel evrimi korumacılık anlayışıyla sergilemek gelmektedir.

Taş çağlarından başlayarak, Anadolu'nun uygarlıklarını günümüze kadar ulaştıran bu çok önemli görüntülerin paralelinde, bir arkeoloji müzesi olmasının yanı sıra, Ankara'nın Doğa Tarihine de ilişkin sergiler bulunuyor.

Anadolu Medeniyetleri Müzesinin seksiyonlar arasında Ankara'nın doğa tarihinden kesitler verdiği bu bölümde, gerçekten insanlık tarihi açısından önem arz eden ve Ankara'ya çok yakın bir yerde Kazan'da bulunmuş olan bir örneği burada size göstermek istiyorum. Ayrıca, Bursa Arkeoloji Müzesi, arkeoloji müzesi olmasına rağmen, doğa tarihi ve insanlık tarihi araştırmalarına önem verdiği için, Muğla Müzesi aynı şekilde içinde bir seksiyon açmak suretiyle âdeta bir Kent Müzesi işlevlerini yerine getiriyor.

Kent müzelerine ilişkin araştırma ve incelemelerle elde edilecek olan malzemelerin korunması ve incelenmesi ile ortaya çıkacak olan sonuçların, Kentlerin Tarihi açısından çok güçlü bir araç olduğunu düşünüyoruz ve de bir Kent Müzesinin kendisine sorması gereken sorular şunlar olmalıdır diye düşünüyoruz. Örneğin, Antakyalılar kimlerdir? Antakyalıların yaşamlarını etkilemiş sosyal ve politik temel güçler nelerdir? Bu, onların giyimlerine, evlerine, işyerlerine, ulaşımına, arazi kullanımına ve inançlarına nasıl yansımıştır?

Antakyalıların davranışlarını ve fikirlerini nasıl etkilemiştir? Diğer kentlerden hangi yönleriyle farklıdır? İşte bir Kent Müzesinde bunun yanıtlarını bulabilmeliyiz. Eğer bu gibi soruların yanıtlarını bulabileceğimiz bir müze kurabilirsek, çok iyi bir Kent Müzesine kavuşmuş oluruz.

Hatay Valiliği binasında yer alan "Vilayet Müzesi"ni bir örnek olarak vermek istiyorum. Biraz önce bahsettiğim Müze, Hatay'ın yakın dönemde Anavatana ilhak tarihi konusundaki belge ve bilgiler ışığında kurulmuştur.

Bir başka örnekte, Antakya'nın medar-ı iftihar olan Hatay Arkeoloji Müzesinde sergilenmekte olan ve Kent Müzesine çok güzel bir gönderme yapan klasik dönem lahitleri ve mozaiklerinin yanı sıra protohistorik yerleşim yerlerine ait eserlerdir.

Türkiye'deki Kent Müzelerinden biri olan Bursa Kent Müzesi, 2004 yılının başlarında açılmıştır.

Türkiye'de müze dağılımlarını çok kısa olarak şöyle gösterebiliriz. Müzeciler Derneği olarak yapılan bir çalışma da gördüğümüz gibi, Marmara ve İç Anadolu, en yüksek sayıda müze sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan müzeler ile açık hava ve özel müzelerin sayılarını da saydamda görüyorsunuz.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI: Gerçekten Antakya'daki müzenin daha sergilenemeyen mozaikler bölümü de var. Sizden sonra başladı, ama Gaziantep sizi geçmiş.

SALONDAN: Hocam, Gaziantep geçmedi daha, geçmeye çalışıyor.

OTURUM BAŞKANI: Geçmeye çalışıyor. Orada özel olarak ayrı bir bina açıldığını öğrendim. Ben, o konuyu bilmiyorum. Gaziantep'teki mozaikleri ayrı bir binada sergiliyorlar. Burada şunu söylemek istiyorum: Bir ortak çalışmayla, bir an önce o depolarda saklananları ortaya çıkarmak çok yararlı olacaktır diye düşünüyorum.

Üçüncü konuşmacımız Sayın Muharrem Güneş'in hocalarımız kadar uzun bir özgeçmişi yok, ama doktora öğrenimini İnönü Üniversitesinde yaptığını biliyoruz. Sayın Güneş, 1995 yılından beri Antakya'da Mustafa Kemal Üniversitesinde Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır.

Buyurun.

KÜRESELLEŞME DÜZLEMİNDE KENT VE KADIN*

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Güneş (Mustafa Kemal Üniversitesi)

Kent ve kadın konulu sunuşumun dört temel ayağı olacak:

- 1- Küreselleşme süreci ve kadın
- 2- Toplumsal yapının örgütlenme biçimi ve kadın
- 3- Kültür ögesi içinde din ve törenin örgütlü ilişkisi
- 4- Kadına yönelik projelerin uygulama alanı olarak kent ve kadın ilişkisinin Antakya ölçeğindeki üç temel gözlem

Temel tezim şu:

Küreselleşme süreci, içeride toplumsal yapıyla uyumlu olarak kadına yönelik zaten var olan baskının şiddetini arttırmaktadır.

Kent ve kimlik başlığı altında, kentlerin cinsiyeti nedir gibi ele avuca sığmaz bir soru sorabilseydik bunun cevabı; kentler-erkektir olurdu. Çünkü kadınlar toplumsal, kentsel, yaşamın içinde olmakla beraber bütün karar verici süreçlerden uzaktırlar ve bu uzaklığı belirleyen, daha baştan söyleyeyim, ideolojik, siyasal, iktisadi, genel olarak toplumsal tercihlerimizdir.

Emeği, kadın emeği, erkek emeği olarak ikiye ayıran daha sonra yarattığı eşitsizlikten kadınların söz konusu uzaklığını paraya çevirmeye çalışan ideolojik tercihimiz, kapitalizmdir.

Eğer tercihimiz böylesi bir kapitalizmden yana ise, kent kimliğinde kadın nerededir? gibi bir soru sormak da anlamsız geliyor bana. Çünkü kadınların kent kimliğine katkıda bulunabilmeleri için, karar süreçlerine katılmaları değil, karar sürecinin erkekle beraber kendisi olması gerekiyor.

* Bu yazı 9-10-11 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Antakya Kent Kurultayı'nda sunulan bildiridir.

“Kadın” konusunda da küresel, ulusal-yerel bir ilişki biçimi vardır ve bu ilişki biçimi günümüzde iç içe geçmiştir. Küreselleşmenin iktidar örgütlenmesinde, ulusal-yerel alana bir taşeron görevi veriliyor. Kadın konusunda da böyle bir taşeronluktan söz etmek mümkündür.

Dört temel başlığı öne çıkarmak istiyorum:

1- Küreselleşme adı altında gerçekleşen yapısal dönüşümlerin baskısı ve kadın,

2- Genel olarak toplumun örgütlenme biçiminin baskısı ve kadın. İktisadın, siyasetin ve bürokrasinin kısaca ulusal ve yerel olanın baskısı nasıl örgütlenmiş durumda bu süreçte?,

3- Ayırıcı bir nokta olarak kültürün ve toplumsal yaşamı biçimlendiren, ona etki eden dinsel, töresel düşünüşün baskısı,

4- Bu üçlü baskının en örgütlü olduğu şiddeti arttırdığı alanlar olarak kentler.

Öncelikle ben yerel düzeyde çözüm üretecek bir noktada değilim. Toplumsal yapı yeniden örgütlenmeden kadın sorununun çözüleceğini sanmıyorum. Dile getirilen ötekileştirme sürecinin kadın açısından bir başarısı söz konusu. Irk ve cinsiyet ayrımcılığının da iç içe geçmiş olması, kadının ötekileştirilme sürecinde gözden uzak tutulmaması gereken bir başka öğedir.

Küreselleşme baskısı, kelimenin en yalın anlatımıyla bir tür “zorbalık” olarak işlemektedir. Bir başka anlatımla; bugünün küreselleşme kavramı, yarının özelde neo-liberal politikaların genelde ise kapitalizmin kendi zorbalığını açığa vuran bir kavramı olmaya adaydır. Baskı ve dayatma bu zorbalığı açığa vurmaktadır.

Sadece kadın alt başlığı ile bakmak bile bu “akla uydurulmaya çalışılan” zorbalığı anlamamız için yeterli olacaktır kanısındayım.

Küreselleşme kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği kullanmakta, bu eşitsizliği paraya çevirmektedir.

“Emek-yoğun” üretimin bugünkü adı “kadın-yoğun” üretimdir.

Bu haliyle küresel emek pazarı, kadını yeniden(!) keşfetmiş görünmektedir.

Çünkü, neo-liberal politikalarla çerçevesi çizilen küreselleşme sürecinin olmazsa olmaz ayaklarından biri kadınlar olarak işaret edilmektedir.

Bu açıdan;

Küresel emek pazarının kadınlara yönelik ayrımları sürmektedir. Korumasız, düşük ücretli, esnek, hiçbir hak ileri sürülemeyen işler kadınlara ayrılmış durumdadır.

Emek pazarına kadınların girmesiyle, piyasalar sistem lehine yeniden düzenlenmekte ücretlerin aşağı çekilmesine ve genel olarak emek pazarının kuralsızlaştırılmasına neden olmaktadır.

Bu durumun altında kadın emeğinin, değerinin erkeklere göre 1/3 oranında daha ucuz olması yatıyor.

Kapitalizm kelimenin tam anlamıyla "erkektir". Çünkü; bugün dünya, finans, ekonomik ve siyasi gücünün ancak %5'i kadındır.

Neo-liberallere göre kadın emeği "doğal kaynak" işlevi görmektedir neredeyse. İhracata yönelik ürün üreten fabrikalarda %70-90 oranında çalışan kadınlar bu doğal kaynaktan gelmektedirler.

Günümüz küresel işgücü pazarı en çok kârı elde etmek için kendine yerel işgücü, altyapı ve yatırım özendiricileri sunan kentler arasında gidip gelmektedir. "Yerelleşme", "yarışan kentler" gibi kavramların iktisadi anlamını bir açıdan, küresel işgücü pazarının bu niteliğinde de aramak gerekir.

Son olarak küreselleşme sürecinin yoksulluğu dünya üzerinde arttıran bir süreç olduğu gözden kaçmamalıdır. Bizi ilgilendiren boyutu ise dünya yoksullarının %70'inin kadın olmasıdır.

Çocukları da unutmamak gerekir. Önlem alınmazsa önümüzdeki on yıl içinde 45 milyon çocuk ölecektir. Dikkat edilirse bu sayı Türkiye'nin yarısından fazladır.

İçeride ise toplumun örgütlülük biçiminin baskısını görmekteyiz. Toplumun örgütlenme biçimine baktığımızda kadın açısından iktisat, siyaset ve bürokrasinin bir uzlaşısı içinde olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek.

İktisat açısından kadın-ucuz emek olmasının yanında "nitelikli tüketici odağı"dır.

Siyaset açısından kadın "kolay oy" deposudur. Dolayısıyla temsili demokrasiyi ayakta tutan önemli biçimsel çoğunluktur.

Bürokrasi açısından ise; bürokrasi, iktisat ve siyaset arasındaki bu koalisyonun sessiz ortağı durumundadır.

Türkiye'deki göç ve kadın olgusuna bu açıdan bakıldığında söz konusu uzlaşma daha iyi anlaşılacaktır. Kadınların işgücüne katılımı 1950'de %70 iken, bu oran 1990'da %30'a gerilemiştir. Bilindiği gibi bunun temel nedeni göçtür. Köyde ücretsiz aile işçisi kadın, kentte ev kadını olmuştur.

Kültürün, dinsel ve töresel düşünüşün baskısı ise , bizim yabancılaşmış olmadığımız bir süreç.

Kadınlar üzerinde halen kültürün, dinin ve töresel düşünüşün baskısı ağırlığını koruyor. Bugün yaşanan töre cinayetlerinin kaynaklarına bakarsanız, kültür-din ve töre ilişkisini görebilirsiniz. Bu ilişki yerinden değildir. Daha geriye gidin; kimi destanlarda "kadına sıra açmamak yiğitlikten sayılırdı". İşte o yiğitler bugünün töre katilleri, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın taşıyıcısıydılar.

Bu üçlü baskı kentlerde daha şiddetli yaşanıyor demiştim...

Antakya üzerinde bu baskılar değişik düzeylerde de olsa yaşanmaktadır. Antakya'da kadın denince şu üç gözlem ortaya çıkıyor:

1- Antakya'da kadınlar kurumsal alanda yok denecek kadar azdırlar.

Öğretmenler , ama çok azı müdür ve yönetici olurlar.

STK'da çalışırlar , ama çok azı yönetim kurullarındandır.

Emekçidirler çalışırlar üretirler, ama çok azı patrondur.

Bürokratik yapıda çoklar , ama karar verici noktalarda yoklar.

Antakya'da siyaset, iktisat, bürokrasi ve maalesef STK'lar erkek işidir. Sorun eğitim, eğitim şart, diyen dinleyicilere hatırlatayım: Antakya'da kadınların eğitim düzeyi görece olarak erkeklerden daha iyi

durumdadır. Bu nedenle başka gelişmelere bakmak farklı saptamalar yapmak gerekiyor.

Eğitim değilse sorun nedir öyleyse?

Kadınları sınıf mücadelesinin dışında tanımlayarak kadın sorunu çözümlenemez, çözülemez. Çünkü kadının bugünkü durumu, yeniden hatırlatayım, ideolojik bir tercihin sonucudur.

Kapitalizm çözümlenmeden, biraz daha ileri giderek kapitalizm çözümlenmeden kadının aile içi konumundan toplumsal yaşama katılma konumuna kadar yaşanan sorunlar çözülemez.

2- Kadın ve çocuk emeğinin alabildiğine sömürüldüğü bir kenttir Antakya. Diğer benzer kentlerde olduğu gibi, ihracat ve ticarete dayalı iktisadi yapı, ucuz ve sosyal güvenceden yoksun kadın ve çocuk emeğinin değerini arttırıyor. Tabii ücret olarak değil, maliyeti düşürdüğü ve yerel patronların karlarına katkıları oranında artan bir değerden söz ediyoruz.

Asgari ücretin yarısının da altında çalışan kadın sayısının az olmadığını düşünüyorum.

Her sabah, dünden yorgun kadınlar ve çocuklar akıyor fabrikalara ve tezgahlara Antakya'da.

Kışın kendi evinde ücretsiz aile işçisi, yazın Amik Ovası'nda pamuk tarlalarında tarım işçisi olan kadınları da unutmamak gerekiyor.

3- Farklı dinsel motiflerin kadınlar üzerindeki etkileri; daha doğrusu kadınların bu dinsel motiflerin içindeki yerleri "görmezden" geliniyor. Aynı dinsel düşünüş içinde farklı mezheplerin kadına bakışında, onun dinsel düşünüşteki yeri konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar içindeki ibadet biçimlerinde kadına yer verilmemesi bunun tipik örneğidir. Dolayısıyla bu ve benzeri örneklerde görüleceği üzere kadının dinsel düşünüşüne de erkek el koymuştur. Birey-tanrı arasındaki ilişki biçimini erkek belirlemektedir.

Sonuç olarak, kapitalizmin kent modeli aslında kayıt dışı kent ile kayda alınmamış kent üzerine oturmakta. Kapitalizm ele geçirdiği karar verici mekanizmalarla biçimsel, yasal bir kent öngörür -ki bu onun hukuksal sığınağıdır. Diğer taraftan ise, kendiliğinden işlediği varsayılan iktisadi kuralların işlediği, kayda alınmamış kuralsız bir kent öngörür.

Ucuz emek piyasası burada biçimlenir. Dahası kayda alınmış kenti yönetecek aktörler ve güçler bu ikinci kentte yetişirler.

Bize düşen, kadınların ve tabii ki çocukların ucuz emek deposu olarak yer aldığı bu kuralsız kentleri bütün sivil-demokratik güçlerle beraber kayıt altına almaktır.

OTURUM BAŞKANI: Zamanı iyi değerlendirmek zorunda olduğumuz için, konuşmacılarla pazarlık yaptık; 15'er dakikadan fazla konuşmalarını engellemek gibi bir despotizm uygulayacağım. Bir oturumda 6 konuşmacı olursa, bunun sonucu yemek saatini ötelemektir. Aramızda, "Bu işi yemek yemeden sürdürelim" diyenler de vardır muhakkak. Onları da dikkate alarak, konuşmaları 15'er dakikayla sınırlayacağız.

Sayın Atilla Güney, Mustafa Kemal Üniversitesinde görev yapmakta. Sayın Güney, Orta Doğu Teknik Üniversitesi mezunu. Yüksek lisans ve doktorasını da aynı üniversitede yapmış bir genç bilim insanı. Sayın Güney, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır ve yakında da doçentliğe hazırlanmaktadır.

Sayın Güney, buyurun.

Yrd. Doç. Dr. ATILLA GÜNEY (Mustafa Kemal Üniversitesi):
Hepinize iyi günler diliyorum.

Şu ana kadarki oturumlarda katılımcıların başlarken kullandıkları, "Ben, şu konuşmayı yapmakla görevlendirildim" biçiminde bir cümle vardı. Ben, kelimenin tam anlamıyla, gerçekten dışlanma konusunda bir konuşma yapmakla görevlendirildim. Konuşma için belirtiyorum; alanım olmamak hasebiyle "görevlendirildim" diyorum.

Sunumunu yapacağım konu, "Kent ve Dışlanma." Öncelikle olarak dışlanmanın çerçevesi üzerinde genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, bir siyaset bilimci gözüyle, günümüz toplumunda dışlanmanın siyasal sonuçları ve siyaset bilimcilerin bunu yorumlayışı üzerine çok kısa bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Sonra söylemem gerekeni başta söyleyerek başlayayım; kapitalizm dışlar. Öyle başlamak gerekiyor. Bu, tarihinden beri böyledir. Bir siyasal, iktisadi, toplumsal ilişki biçimi olarak yeryüzünde varolduğu günden bu yana dışlar.

Bir dış vardır, bir de iç vardır. İç, mekânsal bir boyut mudur, tarihsel bir boyut mudur; hem mekânsaldır, hem tarihsel bir boyuttur. İç, bugünkü moda tanımıyla, sivil toplum ya da kamusal alan. Benimse daha çok, üretim, tüketim, bölüşüm ilişkileri olarak tanımladığım piyasa alanıdır. Hem mekânsal, hem de tarihsel olarak piyasa alanıdır. Kapitalizm, sivil toplum diye tanımlanan ya da kamusal alan diye tanımlanan alandan, insanı, beşeri olan insanı sürekli olarak mütemadiyen dışlar ve bu dışlanmayı da sürekli olarak üretir.

Kimler dışlanır; kadınlar dışlanır. Muharrem hocam, bir önceki bölümde açık bir biçimde bunun boyutları ve mekanizmaları üzerine konuştu. Kadınlar nasıl dışlanırlar? Kadınlar, aileden dışlanırlar, aile ilişkileri içerisinde ikincil konuma itilerek dışlanırlar, eğitimde dışlanırlar, emek piyasasında dışlanırlar, iş yaşamında dışlanırlar, siyasette dışlanırlar, yasalar karşısında dışlanırlar. Yaşadığımız ülkede, yaşadığımız toplumsal formasyonda da bunun örneklerini çok sık

görürüz. Tartıştığımız kadın kotaları, siyasette kadınların yer almaması; bunlar dışlanmışlık örnekleridir. Yine emek piyasasında kadın emeğinden ucuz işgücü olarak yararlanılması ya da özellikle hizmet sektöründe kadına karşı uygulanan cinsel ayrımcılık, dışlanmışlık biçimleridir.

Çok yakınlarda bir Medeni Yasa tartışması yaşadık. Bu yasa içerisinde kadının konumu, medeni kurallar içerisinde kadının konumunun nasıl olacağı belirlenirken bir dışlanmışlık yaşanır.

İkincisi, gençler ve çocuklar dışlanırlar. Gençler ve çocuklar nasıl dışlanırlar? Gençler ve çocuklar, eğitimden dışlanırlar, eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmada dışlanırlar, eğitim kalitesinden dışlanırlar; yine tıpkı kadınlar gibi, emek piyasasında ucuz işgücü olarak yararlanmak anlamında dışlanırlar, kimsesiz ve korunmasız olmak anlamında dışlanırlar, sosyal hizmetlerden dışlanırlar. Bunlar da bizim ülkemizin çok yabancı olmadığı şeyler. Kapkaççılık, çocuk hırsızlar, tinerciler gibi konular, bizim özellikle 10 yıldır tartıştığımız, gündemimizde olan ve son dönemlerde de bilimsel araştırmalara, sosyolojik araştırmalara konu olan olgular.

Üçüncüsü, yaşlılar dışlanırlar. Yaşlılar, emeklilikte dışlanırlar, sosyal güvenlikten yoksunlukta dışlanırlar, sosyal hizmet imkânlarından yararlanmada dışlanırlar.

Teorik olarak bu açıklamaları yaptıktan sonra, örneklendirmeye çalışıyorum. Türkiye, bu konuda da güncel problemler yaşıyor. SSK hastanelerinin özelleştirilmesi ya da Sağlık Bakanlığına devri gibi tartışmalar, Özel Sağlık Sigortası gibi yasalar, Kamu Yönetimi Reform Tasarısında gündeme getirilmeye çalışılan sözleşmeli personel olarak çalıştırılma gibi uygulamalar, performans kriterleri gibi kriterlerin getirilmesi; bunlar aslında belki de yasalarla garanti altına alınmaya çalışılan dışlanma biçimleri.

Bunun yanı sıra, kimlik biçimlerinde dışlanma yaşanabilir. Dini kimlikler dışlanabilirler. Bu, bizim hiç de yabancı olmadığımız bir şey. Türban konusu, İslamcılık tartışmaları, 1980'lerden beri ülkemizin gündeminde olan tartışma konuları. Etnik kimlikler bağlamında dışlanma problemi yaşanabilir. Yine bu da bizim hiç yabancı olmadığımız bir şey. Yaklaşık çeyrek yüzyıldır, ülkemizin hem pratik siyaset anlamında, hem de kuramsal düzeyde tartıştığı problemlerden bir tanesi de bu. Siyasi kimlik anlamında dışlanma

yaşanabilir. Demokratik haklar, temsiliyet imkânından yoksunluk, düşünce özgürlüğü, örgütlenme, siyaset sahnesinde bulunabilme imkânlarından yoksunluk biçiminde dışlanmalar görülebilir. Bunlar da yine bizim ülkemizin hiç yabancı olmadığı dışlanma biçimleri. Biliyorsunuz, ifade özgürlüğü, Türkiye'de yıllardır tartışılan bir konu. Farklı siyasi görüşlerin siyaseten örgütlenmeleri, belli siyasi düşüncelerin parti kurmalarının yasaklanması vesaire. Belki bugün görüşülecek olan bir dava var; Kamu Emekçileri Sendikasının kapatılma davası görüşülüyor. Yanılmıyorsam, bugün karara bağlanacak. Yani bunlar hâlâ güncel olarak yaşadığımız problemler.

Bunun dışında, mekân düzeyinde düşündüğümüzde, bölgesel dışlanmışlıklardan bahsedebiliriz. Örneğin, sanayinin belli bir bölgede yoğunlaşması, dolayısıyla üretimden alınan payın o bölgede yaşayan insanlara oranının daha fazla olması, bölgesel dengesizlikler, ekonomik ve sosyal eşitsizlikler. Türkiye örneğinden yola çıkarsak, Doğu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz Bölgesi ile daha Batı'nın, Marmara Havzası'nda ve Ege Havzası'nda yoğunlaşan sanayi kentlerindeki bölüşümün, paylaşımın ve gelir dağılımının daha yüksek olduğu düşünülürken, bu da yine mekânsal bir dışlanma biçimidir.

Kentsel dışlanma, kent içerisinde gettolaşma, gecekondulaşma, kentin coğrafi sınırları içerisinde kırsal-kentsel ayrımı biçiminde dışlanmalar yaşanabilir. Bunlar da mekânsal dışlamalara örnektir.

Ekonomik dışlanma, gelir dağılımı dengesizliği, yoksulluk, yine bir dışlanma biçimidir. Bir başka dışlanma biçimi olan işsizlik, bugün çok tartıştığımız, konuştuğumuz, ekonomistlerin üzerinde kafa yorduğu temel problemlerden bir tanesi. Bunlar, kapitalist sistemin doğal akışının sonucunda ortaya çıkan dışlanma biçimleri. Daha önce de belirttiğim gibi, kapitalizm dışlar. Fakat insanlar, beşeri insan, toplumsal insan, sistem içerisinde bu dışlanmışlıkların bir veya birkaçını aynı anda yaşayabilir; hatta bizim gibi az gelişmiş ülkelerde, iktisadi ve sosyal açıdan tam gelişmemiş ülkelerde, ekonomik problemleri olan ülkelerde, sürekli krizler yaşayan ülkelerde bu dışlanmışlıkların hemen hemen hepsini birden de yaşayabilir. Mesela bu dışlanmış, genç ya da yaşlı, Güneydoğu ya da Doğu Anadolu ya da Karadenizli, yoksul, eğitimden yoksun, sosyal hizmetlerden uzak, siyasi temsil hakkına sahip olmayan, örgütlenmeden uzak bir kadın olabilir. Tüm bu dışlanmışlıkları tek bir özneye toplayabilirsiniz.

Peki, bu dışlanmışlığın siyaseten sonuçları nelerdir? İnsan, fiziksel ve zihinsel emeğini piyasada satarak geçimini sağlayan toplumsal bir varlıksa eğer, sistem içerisinde artık bütün beşeri niteliklerini tüketmeye başladığı anda ve tükettikten sonra kaybedecek bir şeyi kalmadığından ya da kendisini tanımlayacak bir şeyi kalmadığından, kendisine yeni tanımlamalar bulma yoluna gider. Bunlardan en bariz olanı da, bugün yine güncel olan kimlik tanımlamalarıdır.

Dışlanmışlığı, kimlik kavramı çerçevesinde değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Bunu nasıl yapacağız? Kimlik, özü itibarıyla apolitik, yani siyaset dışı bir olgudur, bir realitedir, bir gerçekliktir. Toplum içerisindeki bütün beşeri niteliklerinizi kaybettiğinizde, kendinizi toplum altı ya da toplum üstü olan başka kriterlerle tanımlamaya başlarsınız. Toplum üstü kriter ne kriteridir; inanç kriteridir. Toplum altı kriter kimlik kriteridir. Yoksullaşmayla birlikte, dışlanmayla birlikte, yaşadığımız dünyada insanlar kendilerini kimliklerle ifade etmek zorunda hissetmeye başlıyorlar. Bu, dışlanmışlığın bir sonucu. Başta söyledik; kapitalizm dışlar. Kapitalizm dışlarken, aynı zamanda da içselleştirir. Bu içselleştirmeyi nasıl yapar; kimlik politikaları aracılığıyla yapar. İnsanların kendilerini kimlik yoluyla ifade etmek zorunda bırakarak apolitikleştirir, depolitize eder. Bu dışlanmışlığın sonuçları nelerdir? Bu dışlanmışlığın sonuçlarından bir tanesi, kitlelerin siyasetten arındırılmasıdır, depolitizasyondur.

İlginç olan bir şey var ki, o da şudur: Dışlanmayla birlikte ve kimlik politikalarının gündeme gelmesiyle birlikte, çoğulculuk, demokrasi, sivil toplum, katılım gibi kavramlar da çok popüler kavramlar haline geldi. Bu, belki de yaşadığımız çağın bir ironisi, bir komedisi. Bir yandan dışlanmışlık aracılığıyla kitleler, beşeri insan siyaset dışına itilirken, bütün beşeri varlıklarından yoksun bırakılırken, sadece tutunacak tek şey kimlik kalır ve apolitik bir biçimde sivil toplum alanı içerisinde, sanki siyaset yapıyormuş gibi mücadele etmeye başlıyor. Bunun teorik düzeyindeki yansımaları ne? Bunun teori düzeyindeki yansımaları, son dönemlerde, özellikle siyaset bilimine ve sosyal bilimlerde, bu bahsettiğim kapitalist sistemin dışlama ve dışlamayı içselleştirme mekanizmalarının bütünsel bir sistemin mantığı içerisinde görmek yerine, onu parçalara bölerek, onu kişisel tavırlara bölerek açıklamaya çalışmak. Kimlik politikaları veya kimlik üzerinden siyaset bilimi yapmak, sosyal bilim yapmak da bu yaşadığımız sosyal realitenin bir uzantısı.

Sözcüğün en genel anlamında, sınıfların ya da devletlerin ve onlara muhalefetin birleştirici gücüyle ilgili olması anlamında siyaset yok artık. Siyaset, toplumsal sınıfların bir mücadele alanı olarak devlete karşı yapılmadığı sürece, kanımca bir anlam ifade etmeyecektir.

Dışlanmışlık, kimlik, kimlik politikaları, insanların kendilerini beşeri varlıklarının dışında bir şeylerle tanımlama zorunluluğu, kapitalizmin dışlanmışlığı içlendirme mekanizmalarının ve süreçlerinin bir sonucudur. Burada, varolan kimlikleri inkâr etmek ya da kimlikleri yok saymak gibi bir tavır içinde değilim. Bahsetmeye çalıştığım şey şu: Bizler, silahın yapılmaya başlandığı andan itibaren, merminin duvara, bir cama ya da bir ağaca saplandığı süreci incelemek yerine, salt kimlik politikalarına odaklanarak, merminin saplandığı yerde yarattığı hasar üzerinde duruyoruz. Sadece ve sadece o tahribatı, o kıvılcımı, o ışıltıyı inceliyoruz. Benim burada vurgulamaya çalıştığım, dışlanmışlık ve bu dışlanmışlığın içselleştirilmesinin bir sonucu olan kimlik mekanizmaları, tıpkı bir silahın üretiminden başlayarak, kurşunun herhangi bir yere saplaması arasında geçen mekânsal ve tarihsel sürecin bir bütün olarak incelenmesi gerektiği.

Hepinize teşekkür ederim, sağ olun. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI: Söz sırası, Sayın Dr. Meltem Yılmaz'da.

Meltem Yılmaz, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde lisans öğrenimini yaptıktan sonra, doktora eğitimini Ankara Üniversitesinde yapmıştır. Sayın Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde Öğretim Görevlisi. Kent, çevre ve mimarlık konularıyla ilgili birçok yayını var.

Buyurun Sayın Yılmaz

Dr. MELTEM YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi Öğretim Görevlisi):
Teşekkür ediyorum.

20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken "Kimlik Korunması" kavramı önemli bir boyut ve içerik kazanmıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nin sonu, daha barışçıl bir dünya için ümitleri yeşerterek, yirminci yüzyılın kapanışındaki en önemli olaylardan biri olmuştur. Ancak, ekonomik küreselleşmeye ve ortaya çıkmakta olan ulus-üstü siyasal, ekonomik ve güvenlikle ilgili oluşum ve kuruluşlara rağmen, Soğuk Savaş Dönemi'nin ideolojik çatışmasının yerini, etnik, dini ve ulusal gruplar arasında ortaya çıkan çatışmalarda hızlı bir artışın aldığı görülmüştür. Dünyanın her köşesinde insanlar etnik, dini ve ulusal kimliklerinin

bilincine giderek daha fazla varıyorlar ve kimliklerinde daha ısrarcı oluyorlar. Farklılıklarının tanınması ve korunması için mücadele ediyorlar ve kültürel kimlikleri adına çeşitli taleplerde bulunuyorlar: Kültürlerinin ve dillerinin korunmasını, çocuklarını kendi anadillerinde eğitime hakkını, kendi özel gün ve sembollerinin ulusal gün ve semboller olarak saygı görmesini, içerisinde yaşadıkları toplumlara kültürel ve tarihi katkılarının tanınmasını ve gruplarının siyasal planda temsilini talep ediyorlar (Tok, 2003:23,24).

Denilebilir ki, küreselleşme, bireysel, etnik ve kültürel kimliklerin daha çok farkına varılmasına yol açmıştır. Mimarlıkta ise, tersine, küreselleşme bir örneklığe doğru gidişi hızlandırmıştır. Bu çalışmada, kimlik bağlamında mimari kimlik irdelenerek küreselleşmenin mimarlık üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Mimari kimliği farklı boyutlarıyla incelemeyen önce, insanın kimlik kavramıyla olan birlikteliğine değinmek yerinde olacaktır. Evrenle, toplumla ve kendileriyle barışık olmaları için insanların kimlikleri yolu ile açıklanmaya gereksinimleri vardır.

Kimlik

Collins Sözlüğü'nde kimlik için farklı anlamlar verilmesine rağmen ortak bir nokta vurgulanmaktadır, o da kimliğin insanın nasıl görüldüğü ve gözlenen farklılığın ne olduğuna ilişkin olmasıdır; kimlik sizi diğerlerinden farklı kılan veya belirli bir topluluğa ait olduğunuzu belirleyen bütün nitelikler, inançlar ve fikirlerdir. Kimlik, geleneklerin ve alışkanlıkların durağan hale geldiği, sürekliliği olan bir miras, tanımlanabilen sosyolojik bir kategori ve paylaşılan özellikler ve deneyimler olarak tanımlanabilir. Bazı tanımlarda, kimliğin anlamı biri olma, diğeri olmama koşuluna gönderme yapılarak açıklanmaktadır:

"Sosyal ve kültürel teoriler kimlik kavramına değişik perspektif/erden yaklaşmaktadırlar. Sosyologlar sosyal belirliliğin üzerinde durmaktadırlar. Freud'un bilinçsizlik üzerine psikanalitik açıklaması, birey kimliğinin doğasında var olan bölünmüşlüğü göstermektedir. Saussure dilbilimi, bireyi sembolik kodların ve sistemlerin yazarı yerine bir ürün olarak varsaymıştır. Foucault ve diğerleri bireyin öznelliğini kültürel veriler ve teknoloji ile tanımlamaktadırlar."

Bu bakış açılarından, gerek bireysel gerekse toplumsal kimliğin inşa edildiği, tanımlandığı, kurulduğu ve atfedildiği belirtilebilir.

Kimliğin ahenkli yapısı dünyanın değişen koşullarına göre şekillenmektedir. Küresel dünyadaki değişimin temel sonucu kültürler arası etkileşim sürecidir. Kimlik oluşumunun zaman içerisinde sabit bir işlem olmadığını vurgulamak önemlidir. Kültür, toplumların değişen taleplere ve koşullara uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Toplumların yeni talepleri ve değişen koşulları, kimlik kaybına uğramadan kabullenmelerini kolaylaştırmak, kalıcılık ve süreksizlik arasında bir denge oluşturmak gerekmektedir (Akşehir, 2003:9-12).

Kültür, kimliğin tanımlanması, ifade edilmesi ve geliştirilmesi için bir önkoşuldur ve kimliksiz kişi var olamayacağından, kültür olmaksızın kişi de var olamaz. Bu yüzden, kültürel kimlik gerçek kişilerin zorunlu bir özelliğidir. Ancak, kişisel kimliğin oluşumundaki işlevine rağmen, kültür kalıtsal bir olgu değildir. Kültür, bir seçme meselesi değil, fakat istek ve iradenin rol oynamadığı, koşulların yarattığı bir durumdur; kişisel kimliğimizin kalıtsal bir ögesidir. Kimlik bağlamı olarak kültür, kişilerin, ortak tarihi deneyim ve değer verilen inanç, yaşam biçimi, gelenekler, dil ve ortak vatan gibi kültürel özelliklerinin bileşimine dayandığı, ortak bir kimliğin sürekliliği duygusunun paylaşıldığı bir durumdur. Kültür bu anlamda belli bir toplumun özel toplumsal kimliğini ve o toplumun kültürü ve tarihi tarafından oluşturulan belli etik seçenek ve anlamları ifade eder (Tok, 2003:28,29).

Kültürel kimlik fiziksel çevre ile ilişki içerisindedir; birbirleri ile karşılıklı etkileşim halindedirler. Kimlik günlük yaşantıdan ayrı tutulamaz, ve her zaman insan eylemleri ile ilişkilidir. Kent yerleşimlerinde kimliğe ulaşmak için 'yer duygusunun' yaratılması önemli bir faktördür. Relph, bir yerin kimliğinin sadece tek tek yerlerin farklılıkları ile değil, aynı zamanda farklı yerler arasındaki benzerliklerle de ifade edilmesi gereği üzerinde durmaktadır. Yerlerin kimlikleri onların diğer yerlere olan durumlarından çok, diğer yerlerle ilişkilerinin özelliği yoluyla oluşturulur. Çünkü bir yerin karakteri başka yer veya yerlerden gelmiş olabilir. Buna göre herhangi bir yerin özelliği çevresini sınırlandırarak ve gerisinde kalanların konumları yoluyla kimliğini tanımlayarak değil, geçmişle olan bağlarının ve ilişkilerinin karışımıyla ortaya çıkar. Önemli olan, sadece bir yerin kimliğinin değil, o yerle birlikte o yeri içeriden ya da dışarıdan "yaşayan" kişinin veya grubun kimliğinin de ele alınmasıdır.

Bu durumda, fiziksel çevrenin de kimliğinden söz etmek gerekir. Pek çok araştırmacı, bir yerin yaratılmasında düşünceleriyle ve

hareketleriyle o fiziksel mekana kimlik kazandıran insanların da rolünün büyük olduğu konusunda birleşmektedir. Kişiler ile fiziksel çevreler arasında dinamik bir ilişki bulunmaktadır. Bir yerin öznel kimliği belirli sosyal ilişkilerin bir araya gelmesiyle ve bunların oluşturduğu etkilerle oluşmaktadır. Kişiler çeşitli biçimlerde kimliklerini çevreye yansıtırken, çevrenin kimliği de insanları yönlendirici veriler sağlar. Kişilerin kimliğine bağlı olarak türeyen yer kimliği, geniş anlamda ele alındığında, kişinin yaşadığı fiziksel çevreyle ilgili anlayışları da içeren, kişinin kimliğinin alt yapısıdır. Yer kimliği fiziksel ortamla ilgili hatıraların, anlayışların, anlamların, düşüncelerin ve bunun gibi çeşitli duyguların bir karışımı olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda yerin kimliği ile ilgili anlayışlar, kişinin kim olduğunu, bir yerde nasıl davranması gerektiğini, nelere değer verileceğini tanımlayan, sosyal roller ve davranışlarla doğrudan doğruya ilgili olan ve bunları destekleyen fiziksel ortamları ve bunların sahip oldukları özellikleri ifade etmekte ve yansıtmaktadır.

Kişisel kimliğin ortaya çıkmasında olduğu gibi, bir yerin kimliğinin belirlenmesinde de diğer insanların etkisi söz konusudur. Bir yerin kimliği sadece bir kültürün sahip olduğu geniş benzerliklerden oluşan genel sosyal özelliklerden değil, bir kültürdeki farklı grupları ayırt etmemize yardımcı olan özelliklerden de oluşmaktadır. Farklı sosyal gruplar belirli bir yere aynı önemi verseler ve bu yer onlar için aynı amaçlara sahip olsa da, amaca ulaşırken kullanacakları tasarım ve içerik yönünden ihtiyaçları birbirinden farklı olabilir. Ayrıca, kişilerin kim olduklarını açıklamada da bir yere ait olma duygusunun etkili olduğu belirtilmelidir.

Kimlik, yerlerle ilgili deneyimlerimizi etkileyen ve deneyimlerimizle etkilenen temel bir özelliktir. Kişilerin yerin kimliğini tanımlamasına ve bu kimlikle ilişki kurmasına hizmet eden fiziksel dünya ile ilgili belirli değerlerinin, davranışlarının, duygularının ve inançlarının ortaya çıkmasında geçmişte yaşamış oldukları iyi ve kötü deneyimlerin etkileri vardır. Kişinin çevresel geçmişinin etkileri, kişinin biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını tatmin etmeye hizmet etmiş yerlerden, mekanlardan ve bunların özelliklerinden oluşmaktadır. Ayrıca, kişilerin zevkleri ve tercihleri kadar mekanın amacına hizmet eden ihtiyaçlar da bir yerin kimliğinin ortaya çıkmasında öneme sahiptir (Köylü, 2001 :36-37).

Yerleri insan varlığının merkezi olarak tanımlayan, yerin özü, bilinçsizce o yerin farkında olunmasında yatmaktadır. Genelde, herkes doğduğu, büyüdüğü ve şu anda yaşadığı yerler ile derin bir birliktelik bilinci içindedir. Bu birliktelik, bireysel ve kültürel kimlik ve güvenlik için geçerli bir kaynak oluşturmaktadır.

Diğer yandan, yer ile bilinçsiz birliktelik - köklülük (rootedness) - deneyimine ulaşmanın, çağdaş batı toplumlarında imkansız olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. "Dışarıdaki dünyaya ilgisizlik ve zaman akışına karşı duyarsızlık" bu görüşe neden olarak gösterilmektedir. Halbuki, yer-kimliği, düşünce ile ve onlar hakkında konuşma ile gelişir. "Kişinin kendi doğasını açıklayarak" yarattığı fiziksel çevre ile kişi arasında, dinamik bir ilişki vardır, ve, kişisel kimliğini güçlendirerek ve belki de değiştirerek, çevre, kişiye "bilgi"yi geri vermektedir.

"Mekansal kimlik duygusu insan eylemlerinin temelidir" ve "mekansal kimlik", mekansal anılara, görüntülere, eylemin mekansal çerçevesine ve düşüncelerin kesin mekansal bileşenlerine dayanmaktadır.

Kişinin öncelikle, bir *yer*e ait olma duygusuna gereksinimi vardır. İstisnasız olarak "ev" kişinin kişisel yaşamında en önemli "yer'dir. Ait olma duygusu *ya* da yer-kimliği, kişinin yaşamında önemli olan eylemlerin evin içinde veya etrafında yoğunlaşma derecesi ile ilişkilidir. Kişi ile evi arasındaki ilişkinin kesintiye uğraması, kişiye üzüntü verir. Kişiler, evlerine ve ait oldukları topluluğa güçlü bağlılık duyguları ile kim olduklarını tanımlarlar (Proshansky, Fabian and Kaminoff, 1995:87-92).

Mimari Kimlik

Kimlik mimarlık dünyasında sık sık tartışılan temel kavramlardan birisidir. Mimari geleneklerin *ya* da bir yapının verdiği mimari mesajın açıklanmasında bu kavrama başvurulduğu görülmektedir. Mimarlığın kimlik duygumuzu güçlendiren *ya* da zayıflatan önemli bir rolü vardır.

Mimar özel bir topluluğun kimliğini yansıtan bir yapıt tasarlamak için üç stratejiden birini seçmelidir. Birinci strateji yorumlamaya yönelik olandır. İnsanların ve grupların davranış ve değerlerinin incelenmesi ve gözleme dayandırılması, onların kimlikleri için büyük önem taşıyan mimari elemanların ve yerlerin göz önüne alınmasıdır; dini yapılar bu yaklaşıma örnek olarak verilebilir. İkinci strateji kullanıcıların katılımını

göz önüne alır. Bu gelişim konut alanında kullanıcıların kendi kimliklerini ortaya koymalarını sağlar. Üçüncü strateji ana belirleyici strüktürün tamamlanmasından sonra, kullanıcı tarafından yaratılan mekanları ve kimlik sembollerini uygun bir şekilde ortaya koyan bir mimarlık anlayışı önerir. 'konuksever mimari' olarak adlandırılan bu yaklaşım toplu üretim ve kişisel kimlik gereksinimi arasında uzlaşmacı yanı ağır basan bir eğilim öne sürer.

Mimaride çok sözü edilen "kimlik" kavramının açıklanmasında ritm önemli bir rol oynamaktadır. Mimarlık tarihinde gerek kendine özgü dönemlerin, bu dönemlerde yaşayan mimarların ve onların yarattığı yapı kompozisyonlarının farklı ritmik özellikler sundukları ve bunların çok farklı seviyelerde analiz edilebileceği görülmektedir.

Tek tek yapı örneklerinde çoğu kez cephelerin kimliğini oluşturan çok etkili faktörlerden biri ritimdir. Bu bakış açısı ile ritim faktörüne bağlı kimlik arayışı bir pencereden *ya* da bir kapıdan bütün cepheye, bir yapıdan yapılar grubunun genel

kompozisyonuna kadar yayılabilir. Ritim, bir yapı cephesinde pencere bölüntüleri ile pencerelerin yatay ve düşey kompozisyonlarında görülebileceği gibi üçüncü boyutta ki kütle oyunlarına bağlı düzenlemelerde de gözlenebilmektedir. Gerek modern, gerek geleneksel ve gerekse antik mimaride, mimarların, dönemlerin belirgin kimliklerini sembolize edebilecek ritmik eğilimleri çeşitli ölçeklerdeki mimari yapıtlarda sergilenmektedir. Zaman zaman bu ritmik eğilimlerin değişik mimari arayışlara, denemelere dönüştüğü hatta çeşitli etkenlerden ötürü zorunlu olarak değiştiği ve bazen de bozulduğu görülmektedir (Yanar, 33-35).

Mimari kimlik, geleneksel mimarlık ve modern mimarlık olarak iki ana başlık altında ele alınmalıdır. Geleneksel mimaride kimlik, yukarıda bahsedilen ritmik cephe ve kütle düzenlemelerinin yanında yerel iklim, topografya, malzeme, yön ve kültür gibi faktörlerin etkilerini taşımaktadır. Kullanıcı ve çevre ile bütünleşmiş bir yapısal çözüm söz konusudur. Geleneksel mimaride mekanların ısınma-soğuma problemleri güneşin mevsimlere göre hareketi dikkate alınarak sağlanmış; havalandırma problemi ise rüzgar yönüne göre mekanların ve boşlukların konumlandırılması ile sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, insanların ihtiyacı olan iç mekan konforu doğal yöntemlerle çözülmüştür. Bu çözümlere yaşam biçimlerinin de katılımı, özgün yerel mimari kimliğin en güzel örneklerini oluşturmuştur.

Endüstri devrimi ile birlikte teknolojiadaki hızlı gelişimler "modern" mimarlığın oluşumuna neden olmuştur. 20. yüzyılın başında ve ortalarında, Le Corbusier ve Walter Gropius, Mies van der Rohe gibi modern mimarlık akımının diğer öncüleri, mimarlığı sınıf ayırımından ve günün milliyetçi ideolojilerinden arındırmak için, mimarlıkta rasyonel ve minimalist bir yaklaşım arayışına girmişlerdir. Modern malzemeleri, yeni teknolojiyi ve endüstriyel biçimleri (seri olarak üretilmiş makine gibi ve düzgün, parlak binalar) uygulayarak, sağlıklı, eşit olmayan(adaletsiz) konutların, yoğun nüfus için temiz ve sade olanlarla yer değiştirmesini amaçlamışlardır. Le Corbusier'nin "Ev içinde yaşanılacak bir makinedir" şeklindeki ünlü sözü, bu yaklaşımı desteklemektedir. Onların teorileri ve cam-duvarlı yüksek yapıları "enternasyonal mimarlık" olarak bilinen modern mimarlık akımının şekillenmesine neden olmuştur. Yukarıda adı geçen mimarlar ve onları takip edenler, rasyonel biçimde ve işlevsel yapılar tasarlamışlardır. Böylece, yerel ideolojilerden ve kısıtlamalardan büyük oranda arındırılmış bir evrensel estetik gündeme gelmiştir.

Bunun dışında, yeni malzeme kullanımı ve yeni yapı kütleleri kavramı belirlemiştir. Modern akımın mimarları, binaları hafif, dinamik mekan hacimlerinin dikdörtgensel kütleleri olarak algılamaktadırlar. Geleneksel taşın ve tuğlanın kaba kütleleri, bu modern biçim düşüncesinin sunumunu zayıf bırakmaktadır. Modern mimar, onun yerine hafifliği, mekanı, şeffaflığı ve düzgün, endüstriyel modernliği daha iyi yansıtabilen, betona, çeliğe ve cama yönelmiştir (Braungart, 2003: 115 - 117).

Isıtma-soğutma-havalandırma tesisatları, modern mimarlığı doğadan ayırmıştır. Teknolojinin ilerlemesi-ile yapılarda ısıtma-soğutma ve havalandırma tesisatlarının kullanılması, Le Corbusier'nin "bütün uluslar ve iklimler için tek bir yapı" - 'yer' den bağımsız makineye benzeyen strüktür hayalini gerçekleştirmiştir. Birkaç istisna dışında bu hayal gerçek olmuştur. Shanghai'nın görünümü ile Los Angeles, Manhattan ve Frankfurt'unki arasında pek fazla fark yoktur. Yapılar çelik ve cam kütleler halinde, sıkışık bir konumda, temiz hava ve doğalıktan yoksun, iç sistemleri çevrelerinden soyutlanmış bir durumdadırlar. Bu yapılar sanki milliyetçiliğe karşı bir tavır gibi, beraberinde kültürel farklılıkların ortadan kalkmasını da getirmiştir. Mimari çözümlerinde çok zengin farklılıkları olan Doğu ve Batı kültürleri gölgelenmiştir.

Küreselleşme

Küreselleşme sürecinin, mekana yönelik yansımaları incelendiğinde, mimarlık disiplininin tüm boyutlarıyla bu yeni dünya düzeninden etkilendiği görülmektedir. Her yere ait olma özelliği taşıyan tüketime dayalı büyük projeler -alışveriş ve iş merkezleri, konut alanları- aracılığıyla, coğrafi sınırlar küresel anlamda önemini yitirirken, yerel anlamda da mekansal sınırların belirginleştiği, kentsel mekanın giderek bölündüğü, bu sürece ayak uyduramayan insanların dışlandığı bir durum söz konusudur (Sayar, Süer, 2004:76).

Geleceğin mimarlığını düşünmeye çalıştığımızda, geleceğe ait belirgin bir mimari stili tahmin etmeyi başaramayacağımız kesindir. Onun yerine, küresel ve metodolojik bir çerçeve içerisinde, ileride hangi mimari tasarımın yaratılacağını düşünürüz.

Gelecekte mimarlık ile ilgili iki önemli etkenle karşı karşıya kalacağız. Biri, insan yaşamının her alanında özellikle de bilgilenme ve elektronik iletişim alanında yer alan küreselleşmedir. Diğeri de bugün tehdit altında olan, insan eylemleri ve yerel kültür için ortam sağlayan, yerelliğin ve gerçek yerin yeniden geliştirilmesi ve yeniden eski haline getirilmesidir. Küresel güçlere karşı denge oluşturabilmek için insan enerjisi, ihmal edilmiş ve önemsenmemiş olan, gerçek bir yer duygusu ve yerel kültür yaklaşımının gerçekleştirebileceği, yerelliğin yeniden oluşturulması için harcanmalıdır.

Bulduğumuz bilgi çağında, bütün dünyanın elektronik haberleşme ortamı ile birbirine bağlandığını ve bir kasaba haline gelebildiğini görmekteyiz. Örneğin, ekonomi ve finansman sistemleri, tek bir pazar gibi çalışan küresel ağlar oluşturmuşlardır. Moda, bilim ve teknoloji gibi bilgi endüstrileri, evrensel nitelikleri ile ortak özelliklere sahip kent toplulukları oluşturmuşlardır. Aynı şekilde, mimarlığın tasarım ve görsel biçimleri, mağazınlar aracılığı ile hızlıca yayılmış, hızlıca ve gelişigüzel üretilmiş ve kopyalanmıştır; orta doğu çölünde ya da muson bölgesinde olmasına bakılmaksızın - yerin iklimsel ve kültürel özelliklerinden ayrılmış olarak. Dünya ülkeleri modern mimarlığı, yerellik ile olan ilgisini sorgulamadan kabul etmişlerdir. Bunu, batının modern endüstriyel teknolojisini yakalamak için doğu ülkeleri, yapılarında kullanarak uluslararası - evrensel, modern ve gelişmiş olmayı amaçlamışlardır. Yerel değerler ihmal edilmiş, iklimsel koşullar ve kültürel değerler dikkate alınmamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa, ulusal ve bölgesel kimliklerin hafifletilmesine, uluslararası yaklaşımı öne sürerek savaşın trajik anıları karşısında uzlaşma arayışlarına girmiştir. Asya'da baskıcı sömürge yönetimi altında, yerel değerlerden utanç duyma eğilimi gerileyerek güçlü bir tavır haline gelmiştir. Bu taraflı tutum dünyadaki doğu bölgelerinde her yerde geçerli olmuştur. 20. yüzyılın sonuna doğru değişim başlamıştır. Japonya, ikinci dünya savaşının baş aktörlerinden biri haline gelmiş, yenilmez A.B.D. Vietnam'da başarısızlığa uğramış, Asya'da kayda değer ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Bütün bu gelişmeler, Batılı olmayanların birey ve toplum olarak kendilerine olan güvenlerini artırmıştır.

20. yüzyılda, yerel kültürün değer görmesi ve geliştirilmesi tehlikeli bir şekilde düşük kalmıştır. Yerel kültür, soluk alıp vermek gibidir; onu yaşayanlar tarafından pek fark edilemez. Diğer bir faktör de Batı'da kök salmış olan, askeri, siyasi, endüstriyel, bilimsel ve teknik alanlarda süper gücü ön plana çıkaran modernizmin gücü ve ışıltısıdır. Bu durum Batı dışında kalanlarda özentiliğe ve birliktelik duygusunun gelişmesine neden olmuştur.

Enternasyonalizm ve evrensellik adı altında gelişen modern mimarlık akımı, mimarlığın, doğal veriler yerine mimarlık tasarımı ile yönetileceğini tartışmasız kabul etmiş; çelik, beton cam gibi seri olarak üretilmiş fabrika malzemelerinin geniş kullanımını öngörmüş ve işlevsel yaklaşımı vurgulamıştır.

Teknoloji ve endüstri ile birlikte modern mimarlık, batının derleme kültürüne yeni bir soluk getirmiştir. Fakat modern mimari batı ile sınırlı kalmamış dünyanın her yerinde koşulsuz kabul görmüştür. Modern mimarının yerel iklim koşullarına ve yerel değerlere uygun olup olmadığı düşünülmemiştir.

Modern olmaya çalışan yerel insanlar, bilinçsiz bir şekilde insanlarını sömürerek ve kültürlerini kaybederek değerlerini yozlaştırmış"ak durumunda bırakılmışlardır. Bu durum, 20. yüzyıldaki modern mimarlığın temel problemidir.

Günümüzde ise, doğanın tepki vermesi sonucunda bütün bu problemlerin farkına varılmış ve tekrar yerel mimarının özellikleri incelenmeye başlanmıştır.

Sonuç

Küreselleşen dünyada var olan yaklaşımlardan etkilenmemek, gitgide küçülen dünyada pek mümkün görünmemektedir. Küreselleşme

insan yaşamının her alanında, özellikle bilgilenmenin çoğalmasında ve elektronik iletişim alanında etkinliğini hissettirmektedir. Bunun karşısında, varlığı tehdit altında olan yerel değerlerin ve, insan etkinlikleri ve yerel kültürün gelişmesi için ortam sağlayan yerin eski haline getirilme gerekliliği bulunmaktadır. Bu durumda, küreselleşmenin görünmeyen güçleri ile (ekonomi sistemleri) yerellik arasında bir denge oluşturulmaya çalışmalı ve yerel kimlik, yerel kültürün ve aidiyet duygusunun güçlendirilmesi ile eski haline getirilmelidir.

Gelecekte, değer sistemlerinde daha çok farklılaşma olacağı bildirinin başında belirtilmişti. Sürdürülebilir yerel-küresel çevre ve farklı yerel kültürler bulunduğumuz 21. yüzyılın önemli temel konuları haline gelmiştir.

Çağdaş dünyada, insanlar oturdukları yerden, hareket etmeden, çağdaş iletişim araçları, internet ve yazılı basın sayesinde bilgi alışverişi yapabilmektedirler. Bu bilgilenme olanağı, edinilen bilginin denen me arzusunu da beraberinde getirmektedir. Gerçek bir deneyim arzusu ise, ancak mekan tarafından somutlaştırılan gerçek bir yerin varlığı ile karşılanabilir. Dolayısıyla, yerelliğin değeri ve önemi, insan eylemleri için gerçek mekanın sağlanmasıdır.

Latince bir kelime olan "genius loci", dilimize mekan ruhu olarak çevrilebilir. Bu kavram, insan ve yer arasındaki arkadaşça ilişkiyi ya da yere bağlı olarak insan duygularını vurgulamaya çalışmaktadır. 20. yüzyılın ilk yarısında, modern mimari gündeme gelene kadar, mimarlık ve yerellik ayrılmaz ikiliydi. Diğer bir deyişle, (geleneksel) mimarlığın yerelliği temsil ettiği düşünölmekteydi. Modern mimari ile birlikte bu yaklaşım terkedilmiştir.

21. yüzyılda mimarlığın, yerel koşulları, doğayı, tarihi ve kültürel değerleri göz önünde bulundurarak "mekan ruhunu" yakalaması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmenin ön koşulu, geleneksel mimarlık ürünlerinin yeniden araştırılmasıdır.

Günümüzde, küresel bilgi ağları ve malzeme akışı yerel insanların hizmetine sunulmaktadır. Fakat, bu malzemelerin seçimi, kültürel değerlendirme dışlanarak, piyasa ekonomisinin ilkelerine göre yapılmaktadır. Bu durumda, estetik değerlerden uzak ve sürdürülebilir olmayan yapıların inşası güçlü bir olasılık olmaktadır.

Kültürel değerlerin belirlenmesi, yerel çevre ile ilişki içerisinde geçmişe bakarak yapılmalıdır. Eğer çevre bozulmuşsa, geriye bakabilme

olanağı ortadan kalkar. Kültürün sürekliliği, çevrenin sürdürülebilirliği ile yakından ilişkilidir.

Mimarlığın ve çevrenin korunması, yerel kültürün sürekliliği ile de yakından ilgilidir. Kent, bir medeniyetin bellek aygıtı gibidir; onun, görülebilen DNA'sı gibidir. Bu

yüzden, doğadan ayrılmayan geleneksel mimarının korunması büyük önem taşır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde değişim hızının yavaşlatılması, belleğin miras olarak kalabilmesini ve yerel kimliğin özümsemesini kolaylaştıracaktır. Gelenek, esnekliğe dayalı olarak inşa edilen grup belleğini de içerir. Dolayısıyla, çevre değerleri bir dereceye kadar bozulmuş olsa bile, eğer kültürü ve kültür ortamını oluşturan bir grup insan kaldıysa, gelenek yaşamaya devam edebilir. Bu durumda, gelişimin küresel zihniyeti ile değişen bölgeler, yeniden canlandırılabilir. Ayrıca, kişilerin yaşadığı yerlerde alınan kararlara katılmaları da yerelliğin yaşaması için büyük önem taşımaktadır. Cengiz Bektaş'ın belirttiği gibi: «insanoğlu bir kez kendi çevresiyle ilgili kararların oluşturulmasına katılamaz oldu mu, yabancılaşır gider oraya !...Kararlarım oluşmasına katılmadığı bir çevrede kendini yeniden nasıl üretir?...Yörenin, kültürünü üretme işini sürdürebilmesi elbette ancak insanlara kendi çevresinin karar/arım oluşturabilme güvencesinin sağlanmasıyla olanaklı değil mi?...İnsanoğlu, kendi yaratmadığı ya da yaratılmasına katılmadığı çevreye 'sahip' çıkmıyor..... Yabancılaşıyor ona..” (Bektaş, 1997:101,102).

21. yüzyılda bilim ve teknoloji den uzaklaşmak olanaksızdır. Aksine, küresel güçler artış gösterecektir. 20. yüzyılın bize öğretmiş olduğu bir gerçek bilim ve teknolojinin mantığının izlenmesi ve sosyo-kültürel değerlerin kaybedilmesi durumunda, insan topluluğunun felakete sürüklenmesine davetiye çıkartılmış olunacağıdır. Fakat, gözler hala dev teknolojilerde ve yüz metrelerce yükseklikteki gökdelenlerin inşası hayal edilmektedir. Geleceğin mimarlığı düşünüldüğünde, kafalarda böyle teknolojik bir görüntü canlanmaktadır. Bu görüntü, genelde toplumun, endüstrinin ve sermayenin ilgisini çekmektedir ve heyecan vericidir. Eğer yeterli sermaye varolabilseydi, böyle bir görüntü yaklaşık 50 yıl kadar önce gerçekleşebilirdi.

Bu dev teknoloji, 20. yüzyılın ürünüdür ve mimarların hayalidir. Fakat, unutulmamalıdır ki, bu teknolojiler küresel çevrenin bozulmasına yardımcı olmaktadır. Bulduğumuz yüzyılda, çevresel bozulmayı iyileştirecek teknolojiler daha da gelişecek ve bedelinin fazlalığı

karşısında, yerel bireyler ve topluluklar, küresel bir bakış açısı ile yerel iklime ve kültüre duyarlı olan mimarlığı ve kentleri yaratmaya başlayacaklardır.

Teknoloji, adetleri ve gelenekleri zenginleştirmeli ve işlevlerini daha iyi görebilmeleri için tamamlayıcı bir rol oynamalıdır. Teknoloji, mimarlığın, fiziksel ve kültürel anlamda sürdürülebilir olabilmesi için yardımcı olmalıdır.

Küreselleşme; bilgilenme, ekonomik ve finansal sistemlerin, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, tüketici yaşam biçimi vs. büyük dalgalar halinde insanlığı kaçınılmaz olarak tehdit edecektir. Bu karşı konulamaz durum karşısında, yerel topluluklar ve bireyler, kültür ve iklim ve benzeri konularda bilinçli, ve istikrarlı çabalar göstermek durumundadırlar. Aksi takdirde, yerel örnekler yaşamlarını sürdüremeyecek; topluluklar yok olacak, bireyler, küresel denizde birer molekül haline geleceklerdir.

Küresel ve yerel arasındaki gerilim, tehdit ve çözüm, diyalektik, geleceğe yeni bir ufuk açacak kadar zengin ve yaratıcı bir durumdur.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI: Yine aynı üniversiteden, aynı fakülteden bir arkadaşımız var; Esen Kaleli.

Buyurun Sayın Kaleli.

ESEN KALELİ: (H.Ü. Öğretim Görevlisi): Öncelikle herkese “hoş geldiniz” diyorum. Böyle güzel bir organizasyonda bizlere de bir görev verildiği için, herkese teşekkür ediyorum.

Günümüzde her alanda açılmaya ve birleşmeye başlayan dünya küreselleşme kavramının kapsamı içinde sınırları kaldırma, ortak kültür ortak ekonomi-ki bu kavram kapitalist ekonominin bir ürünüdür-standart yaşam koşullarını ön gören yeni dünya düzeni etkisini her alanda göstermektedir. Ortak para birimi, evrensel dil, eğitimde ve meslekte uzmanlaşma ve farklı sistemler arasında uyumlandırma gibi çabalar özellikle şu günlerde Avrupa birliğine girme çabası içinde olan ülkemizde eşit kültürel değerlere, eğitim olanaklarına ve yaşam koşullarına belirli bir standart getirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda bakıldığında bütün bu standartların oluşturulmaya çalışıldığı en büyük yapılanmış oluşum olan kent, insanca yaşamın en temel koşullarından biri olan barınma ihtiyacının karşılandığı bir yapılar bütünüdür.

Kent, insanın yaşamın gereklerini ve imkanlarını mümkün olduğunca kullanılabilmesini sağlayan büyük bir mekandır... Bu anlamda sosyal bilimciler için kent "kent ile kentlilerin karşılıklı etkileşiminden oluşan ve canlılığını sürdürebilen bir ilişkiler yumağıdır."(1). İnsan, sürekli olarak çevresi ile her anlamda ilişki içindedir (Görsel, fiziksel, ruhsal v.b.). Yani sürekli çevresi ile alış-veriş halindedir. Fiziksel çevresi ile olan ilişkisinin verimliliği, doğal olarak insanla olan ilişkisini etkilemektedir. Kent yaşamının tanıdığı olanaklar, ait olduğu kültürün düzeyini göstermektedir. Turgut Cansever kenti; "Şehir insanın, hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli büyük fiziki üründür ve insan hayatını yönlendiren, çevreleyen yapıdır." biçiminde tanımlamaktadır.

Kevin Lynch ise "...Tıpkı bir bina gibi, kent de boşlukta yer tutan bir yapıdır. Tek farkı ölçülerinin çok daha büyük olması ve yalnızca uzun zaman içinde tam olarak algılanabilmesidir." Şeklinde tanımlamaktadır.

Bir Mimarlık Tarihi kuramcısı ise yapıyı küçük bir kent ve kenti de büyük bir yapı olarak nitelendirmektedir.(mimari eleştiri yazıları, s.101)

Kent insan tarafından yapılandırılmış mimari bir yapıdır, dolayısıyla iyi yapılanmış bir çevre kişide iyi bir imge oluşturacaktır ve bu da o imgeyi taşıyan kişiye duygusal açıdan güvenlik hissi verecektir. Ancak bu sayede kişi kendisi ve dış dünya arasında dengeli bir ilişki kurabilir. Bu anlamda kent insanın barınma korunma ihtiyacını-mimariyi de içine alarak -binanın ötesinde- daha geniş anlamda sağlar ve insanın aidiyet duygusunu karşılar (5).

Tarihsel açıdan bakıldığında yapılanmış çevre yani mimari, 15. yüzyıl da dahil olmak üzere o zamana kadar tarihin yapısal bir anlatımı yani bir nevi kitabı olmuştur (2). Yani bir başka deyişle matbaanın icadına kadar tarihin başlıca yazısı olmuştur. Yazım dilinin bir iletişim biçimi olduğunun düşünürsek, mimaride (Burada mimari yapılanmış çevre olarak ele alınmaktadır) bir iletişim dilidir. Tarihsel, sosyal, kültürel, psikolojik bir iletişim yani, insan-mekan-mekan-yapı-yapı kentsel mekan-kentsel mekan-kent-kent-insan içinde sürekli bir devinim içinde olan ilişkiler yumağıdır. Dolayısıyla insandan başlayan ve tekrar insana dönen bu devinim insanın insanla olan sosyal ilişkisini doğrudan etkileyen yapıya dair bu mimari elemanlar aynı zamanda kenti oluşturan unsurlardır.

Dolayısıyla yapılanmış çevre olarak adlandırabileceğimiz kent kavramı, yapısal olarak düzenlenmiş bir mekan olduğu düşünülürse,

bireye sosyal ilişkiler kurma ve bunları geliştirme olanağı verebilmelidir (3). kısacası; çalışma, yaşama, hizmet ve tüketim malları sağlama, eğitim, boş zaman değerlendirme v.b. insanı sosyalleştiren etkinlikleri başarabilme olanağı sağlamalıdır. Bu anlamda herkesten daha fazla, engelli için işlev alanlarının değişebilirliği önemlidir (iş ve çalışma hayatından özel alanına geçişi) ve olabildiğince kolay olmalıdır (4). Hayatımızla ilgili bütün bu eylemlerin gerçekleştirilmesini ise kamusal alanlar ve kentsel mekanlar sağlamaktadır.

Engelli insan için kamusal alanların düzeni ve ulaşılabilirliği, özel alanlar kadar önemlidir. Çünkü, birey kendine ait özel alanlarda (ev, iş) kişisel özelliklerini geliştirirken, sosyal ilişkilerinin özelliklerini ve gelişimini kamusal alanda gerçekleşmektedir.

Kentler çok farklı fiziksel yapıya (ırk, fizyoloji, v.b.) kültüre ve dine sahip insanların iletişim ve eylemlerini gerçekleştirdikleri paylaşım alanlarıdır. Kentlilerin kamusal yaşamları kent mekanlarında gerçekleşir. Dolayısıyla bu alanlar, her türlü fiziksel özellik ve kabiliyete sahip olan herkes tarafından erişilebilir olmalıdır.

Kent içindeki eylem alanları oluşturulurken genellikle standart gereksinimler ve boyutlar esas alınmaktadır. Ancak gerçekte böyle bir insan modeli veya bu ölçülere birebir uyacak bir insan yoktur. İnsanlar gerek boyutsal gerekse kapasite olarak bu standartların ya altında yada üstünde kalmaktadır. Gerçek olan şudur ki herkes kendi fiziksel kabiliyeti ve sınırlılıklarıyla farklılık göstermektedir (Wijk 1996). Bu durum farklı fiziksel kabiliyet ve özellikler sahip insanların, belirli standartlarla oluşturulan bu kentsel mekanları kullanımını zorlaştırmaktadır (8).

Yapılandırılmış çevredeki yapısal engeller insanın hareketliliğini etkileyen bir etmen olmasının yanında, insanın duyu ve algı özgürlüğünü de zorlaştıran bir sorundur (Michaliski 2000). İnsan eliyle şekillenen doğanın gelişim sürecinde yani plansız ve hızlı kentleşme sürecinde meydana gelen olumsuz gelişmeler (çarpık kentleşme, trafik, ses ve görüntü kirliliği, güvenlik v.b) sonucunda sağlıklı kentsel mekanların oluşumunu engellenmektedir. Bu olumsuz durum sadece engellileri değil kentlerde yaşayan tüm insanları etkilemektedir (9).

Her insan tüm yaşamsal alanlara ulaşma hakkına sahiptir. Bu anlamda son yıllarda tasarım alanında her insana eşit yaşam koşullarını sunmayı amaçlayan bazı kavramlar oluşmaya başlamıştır. Bu kavramları

insanı içine alan her türlü tasarım sahasında etkili olmaya başlamıştır. Bunlar:

Ulaşılabilir Mimari: Ulaşılabilirlik, fiziki ölçü ve mekansal ihtiyaçların doğru saptanması ile oluşturulur ve esas amacı herkesin yapılandırılan çevreyi bağımsız ve eşit olarak kullanabilmesidir.

Engelsiz Mimari: Bina ve çevresinin sunduğu, insanlar tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olanakları (Wijk 1996). Her yaşta her tür engelli ve özürli için bütün yapılarda teknik ve sosyal anlamda sınırı olmayan kullanılabilir olan mimari.

Evrensel Tasarım: Herkes tarafından kullanılan ürün ve çevrenin, özel bir tasarım veya uyarlamaya gerek duyulmaksızın kolaylıkla ulaşılabilir olmasıdır.

Bu kavramların tek temel amacı vardır o da yapılanmış çevrenin her türlü insan tarafından kullanılabilmesidir. Ulaşılabilirlik kavramı sadece engelliler için düşünülmemelidir. Çünkü ulaşılabilirlik ancak fiziki ölçü ve mekansal ihtiyaçların doğru saptanması ile oluşturulur ve esas amacı herkesin yapılandırılan çevreyi bağımsız ve eşit olarak kullanabilmesidir (Andaç 1996).

Evrensel tasarım kavramı ilk olarak 1985 yılında A.B.D.'de Ron Mace tarafından kullanılmıştır. 1995 yılına kadar yapılan birçok araştırma ve çalışma sonucunda "Evrensel Tasarım Prensipleri" adı altında 7 maddeden oluşan, mekan ve ürün tasarımında her türlü kullanıcı ihtiyacı için gerekli olan kriterleri belirlemişlerdir.

1. PRENSİP KULLANIMDA EŞİTLİK

Her tip kullanıcı için her zaman eşit kullanım olanağı

Ayrımcı ve rencide edici tavrıdan kaçınmak

Çevre güvenliği, kişisel güvenlik ve mahremiyet koşullarını sağlamak

Ürünün çekici ve estetik olması

2. PRENSİP KULLANIMDA ESNEKLİK= KULLANICI KISIT VE KABİLİYETLERİNİ GENİŞ BİR ÇERÇEVEDE BİR ARAYA GETİRMEK.

Kullanım metotlarında seçenek sağlamak

Tasarımı, her türlü kullanıma uygun yapmak (hem sağ hem de sol el kullanımı gibi).

Kullanıcının ürünü doğru kullanımını sağlamak,
Tasarım ile kullanıcının uyumlu olmasını sağlamak.

3. PRENSİP TASARIMIN BASİT VE ANLAŞILIR OLMASI.

Karmaşıklıktan kaçınmak,
Kullanıcı ihtiyaçlarına uygun tasarlamak
Tasarımın okunaklı olması ve geniş kitlelere hitap etmesi.
Tasarımın önemine dair bilgi vermesi.

Tasarımın kullanıcının eski deneyimlerinden faydalanmasına olanak sağlaması

4. PRENSİP ALGILANABİLİR BİLGİ=TASARIM KULLANICIYA GEREKLİ BİLGİYİ VEREBİLMELİDİR.

Tasarım kullanıcı için gerekli bilgiyi yazı veya görsel olarak sunabilmelidir.

Kullanıcı için önemli bilgilerin okunabilirliğini üst düzeyde tutmalıdır.

Tasarımla ilgili bilgiler net olmalıdır.

Tasarımda kullanılan araç ve teknikler kullanıcının algısal kabiliyeti ile örtüşmelidir.

5. PRENSİP HATA TÖLERANSI= İSTENMEYEN DURUM VE KAZALARI EN AZA İNDİRMEK.

Tasarımdaki risk ve hataların kullanıcı ile olan ilişkisini en aza indirmek

Kullanıcıyı risk ve hatalara karşı uyarmak
Hata güvenlik uyarısını kullanıcıya sunmak
Tasarımın bilinçsiz kullanımını engellemek

6. PRENSİP MİNİMUM FİZİKSEL EFOR= TASARIM KULLANICIYA MİN. YORGUNLUK VERECEK ŞEKİLDE OLMALI

Kullanıcı normal vücut hareketleri ile tasarımı kullanabilmesini sağlamak,

Tasarımın normal efor ile kullanmasını sağlamak,
Tasarımda rutin tekrarlardan kaçınmak,
Fiziksel eforun en az düzeyde olmasını sağlamak.

7.PRENSİP ULAŞILABİLİRLİK İÇİN ALAN VE BOYUT:

Tasarımın antropometrik ölçüler dahilinde ve kullanıcı kabiliyetlerine uyumlu boyut ve alanda olmasını sağlamak,

Oturan veya ayakta duran kullanıcının tasarımın önemli elemanlarını net görebilmesini sağlamak,

Tasarımın farklı şekillerde kullanılmaya, kavranmaya ve ayarlanmaya uygun olmasını sağlamak,

Tasarımın kullanıcı tarafından yardımcı ekipman veya refakatçi ile birlikte kullanımı için gerekli alanı sağlamak.

Bütün bu prensipler insan ve insan hayatını ilgilendiren her alanda kullanılmak üzere oluşturulmuştur. İnsanla ilgili en küçük araçtan tutun yine insanla ilgili daha büyük mekan olan kent tasarımına kadar kullanılmaktadır. Bütün bu kavramlardan yola çıkarak kentlerde her insanın kaliteli yaşam koşullarına kavuşmasını sağlayan bir çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi 1992'de kabul edilen Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin antlaşma niteliğine sahip olmayan "Avrupa Kentsel Şartı ilkeleri" dir.

Bu şart her insanın sağlıklı, yerleşik, güzel ve özendirici bir çevrede yaşama hakkına sahip olması gerektiğini savunmakta, yine aynı şartta engellilerle ilgili ilkeleri özetle şu şekilde sıralamaktadır. Kentlerin ve kent içindeki yapıların erişilebilir ve adapte edilebilir şekilde tasarlanması ve yapılması, seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişilebilir olması ve bütün bunların çerçevesinde engellilere ilişkin politikanın hedef guruplar için aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici olması gerektiğini savunmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda bu anlamda bir çok çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bunların en kapsamlısı "Özürlüler Kanun Tasarısı"dır. Bu tasarıda engellilerin eğitimi, istihdamı, rehabilitasyonu, özlük hakları, imar kanunu ile ilgili düzenlemeler ve her alanda uygun koşulların sağlanması gibi temel başlıklar altında ele almaktadır. Ancak bu kanun tasarısı oluşturulurken sorunu "Özürlülerin gereksiniminin sağlanması" yerine "insan gereksinimlerinin sağlanması" biçiminde ele almak daha doğru bir yaklaşımdır. Genel olarak bakıldığında bu başlıkların belki de en önemlisi fiziksel çevrenin, her insanın uygun kullanımına yönelik düzenlenmesidir. Bu fiziksel koşullar sağlanamadığı durumlarda engelliler için eğitim, sağlık, istihdam gibi koşullarının sağlanması pek bir anlam ifade etmemektedir.

Bu gün büyük kentlerde yerel yönetimler tarafından uygulanan bölgesel çözümler kısmen de olsa engellilerin kent yaşamı karşılaştıkları sorunları telafi etse de bir bütün içinde bakıldığında yetersiz kalmaktadır. Temel sorun bütünün yapılanmasındadır. Bu anlamda fiziki çevreyi ulaşılabilirlik bakımından şu alt başlıklara ayrılabilir.

Toplu Taşımacılık; durak, istasyon ve toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına ve ulaşımına uygun hale getirilmesi ve çevrelerinin herkesin ulaşabileceği şekilde düzenlenmesi.

Kamusal Binalara Erişim; her türlü kamu binasının girişi için, yatay ve dikey sirkülasyon elemanlarına kolay ulaşımın sağlanması,

Açık alanlara erişim (sokak, cadde, meydan, park, ve rekreasyon alanları); engellinin diğer insanlarla birlikte sosyal aktivitelerini rahatlıkla yerine getirebilmesini sağlayacak her türlü çözümlerin üretilmesi, yönlendirme, kolay ve güvenli erişim, kent donatılarından üst düzeyde faydalanma, güvenlik v.b.

Konutlar: her türlü fiziksel erişim ve ayrımsız kullanım kolaylığının sağlanacağı çözümlerin üretilmesi.

Trafik güvenliği; bu madde bütün kullanıcılar için geçerli bir sorundur.

Sağlıksız kentleşme ve yapılaşma (10); Bu sorun çözüldüğünde büyük bir ihtimalle yukarıdaki sorunların birçoğu da çözülecektir. Planlı ve ulaşılabilir çevrelerin oluşturulması.

Büyük kentlerde plansız yerleşimler sonucunda kaldırımlar yürünmez, caddeler geçilmez hale gelmiştir. Taşıt sayısının fazlasıyla artması gün geçtikçe artan nüfus kentleri normal insanların bile kullanamayacağı bir hale getirmiştir. Gün geçtikçe artan trafik ve insan keşmekeşi içinde sağlıklı insanlar bile yürümek gibi en basit aktivitelerini yerine getirememekte ve bu sorunu çözmek adına yerel yönetimler etraflıca düşünmeden çözümler bulmaktadır.

Bu anlamda Ankara'da uygulanan iki çözümü anlatmakta fayda görmekteyim. Bunlarda birincisi; Kızılay bölgesinde yaya ve taşıt yolları yürünemez hale gelmiş olduğu için trafiğin akışını engelleyen yayalar için üst geçitler inşa edilmiş ve bu gün Kızılay bölgesi bir üst geçitler cenneti haline dönüşmüştür. Özellikle Meşrutiyet caddesi üstünde o kadar yoğundur ki saymak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Ancak bu da bir çözüm olmamıştır. Bu geçitlere ulaşım normal insanlar içinde o kadar zor ve zahmetli bir iştir ki kaldı ki engelli, yaşlı veya bebek arabası

kullanan insanlar için imkansızdır. Dolayısıyla insanlar hayatlarını hiçe sayarak kendilerini araçların önüne atmaktadır. Aynı bölgede bir başka uygulama ise, Trafik akışını hızlandırmak için yaya geçitleri kaldırılmış ve yaya geçişinde metro istasyonlarının kullanımı uygulamasına başlatılmıştır. Ancak zamanla, bu istasyonlara ulaşımın yaşlılar, engelliler, bebek arabalı insanlar için olanaksız olduğu anlaşılmıştır. Ve mahkeme kararı ile Kızılay bölgesi yine yay geçişine açılmıştır. Sonunda bu alanlara ulaşım için asansörler yapılmıştır. Bu karar aslında en başta alınması gereken bir karar olduğu görülmektedir. Çünkü yaya geçidi olsa da olmasa da bazı özel durumları olan insanlar için bu araçlara ulaşmak zaten imkansız olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci uygulamadaki kara değişikliği görsel açıdan bir rahatsızlık vermemektedir. Ve dönüşü kolay olmuştur. Ancak üst geçitler sorunu hem fiziksel hem de görsel açıdan, yanlış yapılanmanın canlı bir örneği olarak kalacaktır.

Bütün bunların altında yatan temel sorun, çevreyi kurgularken problemi bir bütün olarak göremememiz sorunları lokal kesitler olarak algılamamızdır. Dolayısıyla alınan yanlış bir karar beraberinde bir çok yanlışlığı da getirmektedir.

Burada sorulması gereken soru kentler kimin içindir? Kentler insanlar içindir ve insan gereksiniminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yanlış uygulamalar ve kontrolsüz büyüme hızı, kentleri insanların hayatını kolaylaştıracak büyük yapılar bütünü olarak görmemizi imkansız hale getirmiştir.

Çok teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

Prof. Dr . Cevat GERAY

KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME İLİŞKİSİ

Son yıllarda tüm yerküreyi “küreselleşme” söylemleri sarmış bulunuyor. Yalnızca bir söylem olarak kalsaydı küreselleşme, 2000’li yılların başında aşırı hızla gelişen iletişim ağlarının, uygulamabilimin (teknolojinin) ulaştığı düzeyin bir sonucu, bilgi çağının bir özelliği olarak algılayabilirdik. Küreselleşme, “liberalizm”e dayalı, ulus-üstü ortaklıklarca anaparanın(sermayenin) serbestçe dolaşımını, emeğin daha güçsüzleşmesini amaçlayan bir yeni ekonomik dünya düzeni ile özdeşleşen, özellikle de gelişmekte olan ülkelere dayatılan bir ekonomik kuşatma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden, küreselleşmeyi “emperyalizmin yeni yüzü” diye niteleyenlerin sayısı artıyor. Burada, küreselleşmenin ekonomik boyutuna eğilecek değiliz. Ama yeni binyıla damgasını vurmakta olan kentleşme sürecinin yarattığı toplumsal, ekinse (kültürel) ve ekonomik sorunları, bu süreci küreselleşmeden ve onun ekonomik, siyasal ve toplumsal etkilerinden, yerel yönetimler, yerel halkın üzerinde yarattığı etkilerden bağımsız olarak ele alamayız(GERAY 1997).

Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme anamalcılığın ortak bir yaşam biçimi olarak yaygınlık kazanması, bütün dünyada egemenliğinin daha da güçlendirilmesi anlamına gelmektedir(KELEŞ 2001).

Sovyetler Birliği’nin dağılmasına bakarak ideolojilerin sonunun geldiği söylemi ortaya atılmıştır. Oysa, küreselleşme de neoliberalizm ideolojisinin kök salması sürecidir (IŞIKLI, 2001).

Ulaşım, iletişim alanındaki gelişmeler, atılımlar insanlar, ülkeler arasındaki yakınlaşmaya katkılarda bulunmakta, siyasal sınırların önemi göreceli olarak azalmaktadır. Bu yenilikler ve hızlı gelişmelerden dünya tecim dizgesi etkilenmiş, uluslararası alışverişin liberalleşmesine doğru değişimler yaşanmıştır(KELEŞ 2001).

“YERELLEŞME” ALDATMACASI!

Yerelleşme, daha çok yönetim yapısının aşırı özekselleşmiş (merkeziyetçi) bir yapıdan kurtulması, bölgesel ya da yerel işgörülerin yerinden yönetilmesi ve yerel toplumların özerk, demokratik, saydam, verimli bir yönetime egemen olmaları doğrultusunda yirminci yüzyılın ikinci yarısında giderek güç kazanan

eğilimleri yansıtan bir kavram olarak gelişmiştir. Fakat son yıllarda, yerelleşmeye farklı anlamlar yüklenmek istenmektedir. Özellikle, yeni dünya ekonomik düzeninin dayattığı yapısal uyum yöneltilerine (politikalarına) ilişkin söylemler arasında yerelleşmeye, genellikle, yabancı, çokuluslu sermaye ortaklıklarına karşı ulusal ekonomiye ilişkin korumacı yöneltiler güden ulus-devletini dışlayarak, çevrim dışı bırakarak (by-pass yoluyla) yerel toplumlarla ya da yerel işgücüyle doğrudan ilişkiye girilmesini amaçlayan bir içerik kazandırılmak istenmektedir. Emeğin serbest dolaşımının engellenmesi yoluna gidilerek, öte yandan sendikaların işlevsizleştirilmesine çalışılarak, işgücünün daha da güçsüzleştirilmesi yoluyla, emeğin yabancı sermayenin sömürüsüne açılması için ulus-devletin aşılması amaçlanmaktadır. Bu anlamıyla yerelleşme, küreselleşmenin bir gereği imiş gibi gösterilmek istenmektedir. Böylece, yerelleşme, yerinden yönetim (adem-i merkeziyet, decentralization) ve işlerin yerel halka en yakın düzeyde görülmesi (subsidiarity) ilkelerine göre yerel yönetimlerin güçlendirilmesi anlamından saptırılmış olmaktadır. Daha doğrusu, ulus devletlerde, özellikle tekil(üniter) devletlerde yönetimin bütünlüğü ilkesi çerçevesinde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi eğilimine bambaşka bir içerik yüklemesi yapılmak istenmektedir (GERAY 1997).

Demokratikleşmenin sağlanması ve kamusal işgörülerin yerinden daha etkin, daha verimli, daha nitelikli üretilmesi amacıyla yönetimin özeksizleştirimi (decentralizasyon'u) eğilim ve istemleri böylece çarpıtılmaktadır. Hızlı kentleşmenin doğurduğu kentsel altyapı ve işgörü gereksinmelerini karşılamak için gerekli kredi ve teknik desteği sağlamak bahanesiyle, kentlerde doğan rantlara el koymak, ulus-üstü ortaklıkların kârlarını en yükseğe çıkarmak amaçlarıyla, ulus-devleti çevrim dışı bırakarak, ulus-üstü anaparanın ülkede serbest dolaşımı için elverişli ortamı yaratmanın ve örgütsüzleştirilmiş yerel işgücünü sömürmenin bir aracı olarak yerelleşme deyimi kullanılmaktadır (GERAY 1997).

İşlerin yerinden halkın katılım ve denetimiyle yürütülmesi, özekçilikten uzaklaşması, yerel yönetimlerin özerkleştirilmesi anlamındaki özeksizleştirim son çeyrek yüzyılda giderek yaygın biçimde benimsenmektedir. Bunun çeşitli uluslararası sözleşmelerde yer alan kurallarda dayanaklarını bulan bir eğilimdir. Türkçe'ye Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı olarak çevrilen *European Charter for Local Self-*

Government adlı sözleşme pek çok maddesine çelimsel kalınarak da olsa TBMM'nden geçen bir yasa ile, iç-tüze (iç-hukuk) belgesi niteliğine kavuşturulmuştur. Kentlilerin, kenttaşların haklarını içeren, daha doğrusu insan haklarının yerel düzeyde somutlaştırılması amacıyla düzenlenen Avrupa Kentsel Şartı (*European Urban Charter*) da özeleştirim eğilimlerini yansıtan bir Avrupa Konseyi belgesidir. Günün Türkiye Cumhurbaşkanı'na da imzalanan Maastrich Anlaşması'nda yer alan, kamu işgöörülerini yerel halka en yakın düzeyde, yerelde görölmesi (*subsidiarity*) ilkesi de özeleştirim ilkesinden başka bir şey değildir. Bütün bu eğilimler, "yerelleşme" adı altında küreselleşmenin, daha doğrusu neo-liberal düzenin amaçlarına yarayan bir araç durumuna indirgenerek çarpıtılmaktadır (GERAY 1997).

Yerellik (Subsidiarity) İlkesi

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin benimsediği "yerellik" ilkesi diye de dilimize çevrilen *subsidiarity ilkesi* kamusal işgöörülerin halka en yakın yönetim birimleri eliyle sunulmasını öngörmektedir. Bu, aksi yasalarla belirtilmedikçe ya da yasaklanmadıkça, kamu işgöörülerinde yerel yönetimlere öncelik tanınmasını gerektiren bir ilkeyi tanımlamaktadır (KELEŞ 2001). Batı ülkelerinin bu kuralını benimsemiş olmayı küreselleşmenin zorunlu kılmaya çalıştığı "yerelleşme" ile karıştırılmamak gerekir.

Ulus-devletin sınırları büyük sorunların çözümü için gereğinden küçük, ve küçük sorunların çözümü için gereğinden büyük durumda kaldığı, bu nedenle de , ekonomik mantık küreselleşmeyi ve bölgesel bütünleşmeyi gerekli kıldığı halda, siyasal ve yönetsel mantık devletlerin daha küçük parçalar olarak yönetilmelerini zorunlu kıldığı belirtilmektedir (KELEŞ 2001)

KÜRESELLEŞME'YE UYUM ARACI OLARAK ÖZELLEŞTİRME

Yeni ekonomik dünya düzenine uyum sağlamak için önerilen yapısal uyum ya da uyarılama izlenceleri ile az gelişmiş ülkelerin kamu kesiminin ağırlığını özel kesimin yararına azaltmak, ülke ekonomisini dünya piyasalarına açmak, böylece dünya kapitalizmini tek pazarlı, tek üretim alanlı bir yapıya dönüştürmek amaçlanmaktadır. Kentsel altyapı kesimi, hızla kentleşen geri kalmış ülkelerde altyapı yatırım açığının önemli boyutlarda olması nedeniyle, yapısal uyum izlencelerinin başlıca uygulama alanlarından biri olmuştur (A.GÜLER, 1997a 62).

Küreselleşme ile birlikte, devletin borçlarının dışında yerel yönetimlerin de yerli ve yabancı özel kesim kuruluşlarından borçlanma eğilimi artmış bulunuyor. 1984 yılına değin yerel yönetimlerin dış borçları çok yüksek oranda değildi. Yaklaşık toplam dış borçlar içinde yerel yönetimlerin dış borçlanmalarının payı 1982'de % 0.04 iken, 1995'te % 4.5'e yükselmişti. Orta ve uzun süreli borçlar dış borçlar dikkate alındığında, bu oran 1989'da % 0.6 iken, 1990'da % 2.1; 1994'te % 3.9; 1997'de 3.2 düzeylerinde gerçekleşmiştir(ÇINAR 2000 6-31).

Dış proje kredisi kullanan kamu yatırımları toplamı içinde, Belediye yatırımlarının payı 1988'de yüzde sıfır iken, 1989'da % 9.9'a yükselmiş, 1993'te % 36.7, 1994'te 47.5 olmuş , 1997'de % 55.6 ile doruğuna çıkmıştır (ÇINAR 2000 6-31).

Belediye gelirleri içinde dış borçların oranı 1983'te %0 iken 1998'de bu oran %7.1'eyükselmiştir. Buna karşılık, belediyelerin iç borçları aynı dönemde %7.9'dan %12.5' e yükselmiştir. 1983'te iç ve dış borçlar toplamı yalnızca %7.9 iken, giderek artmış 1993'te doruğuna (%26.7) varmış 1998'de %19.7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değişim, kamunun belediyelere İller Bankası aracılığıyla sağladığı kredilerin giderek azaldığını başka bir göstergesidir(ÇINAR 2000 6-3).

Yerel yönetimlerin dış borçları sağladıkları kaynaklar arasında en önemlisi % 45 oranıyla özel bankalardan alınanlar gelmekte, bunu % 28 oranıyla devletlerden alınan borçlar izlemektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesinin uluslararası tahvil piyasalarından sağlamış olduğu krediler toplamın yaklaşık beşte bir (% 19) dolayında idi. Uluslararası kuruluşlardan alınanlar yalnızca %8 düzeyinde kalmıştı (GÜLER,A.. 1997 b 24).

Yerel yönetimlerin kullandıkları dış kredilerin büyük çoğunluğu (% 69'ı) ulaştırma (metro, Ankaray gibi raylı sistemler) kesiminde, üçte birine yakın dilimi (%31'i) su-kanalizasyon tesislerine, % 11.5'i gaz-doğal işlerine harcanmaktadır. Geri kalanı da beslenmeyle ilgili tesislere, iş ve yangın söndürme araçlarına gitmektedir (A,GÜLER 1977b 28). Borçlanma daha çok büyükşehir belediyelerince kullanılmaktadır.

Dış borçların yarıya yakın dilimi daha çok uluslararası para piyasalardan ya da özel bankalardan sağlanmaktadır. Devletlerden ikili antlaşmalara göre sağlanan kredilere göre özel krediler daha yükseğe mal olmaktadır.

Yapısal Uyum İzlencelerinde, kamunun başlıca görevleri arasında olan ve kamu yönetimlerince kamu kaynaklarının kullanılmasıyla

sağlanması gereken kentsel altyapı gereksinmelerinin bütçe yetersizlikleri yüzünden ele alınamaması karşısında, bu konuda tek çözüm yolunun özelleştirme olduğunu savunulmaktadır. Kamu finansmanı yetersiz olduğundan, bu işgörülden yararlanan kullanıcılarca (tüketici ya da müşterilerce) karşılanması, özellikle, özel anapara kaynaklarından karşılanması istenmektedir (A.GÜLER, 1997a 62-63). Saptanacak ücretlerin 3-4 katını yoksul kesimlerin ödemeye rıza gösterecekleri gibi gerçekçi olmayan bir varsayımdan hareket edilmektedir.

Ülkemizdeki pek çok alt yapı projesinde, Türkiye'nin yerel yönetimler ortamında bugüne değin önemli katkılarda bulunmuş olan İller Bankası'nın dışlandığı, hatta Bankanın bir anlamda ortadan kaldırılmasının önkoşulduğu belirtilmektedir (A.GÜLER, 1997a 63).

Türkiye'de yakın yıllara değin belediyeler kamu kaynaklarından kredi sağlamaktaydılar. Bir anlamda, kamusal kredi tekeli söz konusuydu. 1986'dan sonra belediye borçlarında kamu kredilerinin payı % 10'a düşmüştür. Yerli özel anapara kaynaklarının payı % 20 dolayında iken, yabancı anaparanın oranı % 70'leri aşmıştır(A.GÜLER, 1997a 64-65). Aynı bağlamda, kırsal ve kentsel alanlarda su, kanal ve katı atık için yapılacak harcamaların % 40'ünün dış kredilerle karşılanıyor olması ilgi çekicidir (A.GÜLER, 1997a 67-68). 1997'de katı atık ve kanalizasyon yatırımlarının % 70'inin dış kredi ile yapılması planlanmıştır.

Kentsel altyapı projelerine krediyle destek veren Dünya Bankası, ulus-üstü anapara sahiplerinin, kredilendirilmeyle giderek kârlılık oranı yüksek yatırım alanlarına girmesini desteklemektedir(A.GÜLER, 1997a 64).

Ulus-üstü anapara kuruluşları, dış kredi sağlamakla kalmamakta, yapım ve işletmecilik ortaklıklarıyla birlikte hareket etmekte, konsorsiyumlar oluşturmaktadır. Söz konusu ortaklıklar, yalnızca yapım (inşaat) işlerini üstlenmekle yetinmemekte, yeni bir işgörü örgütlenmesini, işletmeciliği de üstlenmektedir. Bu, kamusal yönü ağır basan örgütlenmelerin çözülmesine yol açmaktadır. Ulus-üstü ortaklıklar işletmecilikle de yetinmeyerek, öbür işgörü alanlarında da, örneğin çevre-sokak temizliği, park-bahçe işleri, çöp toplama, atıkları yok etme ve değerlendirme, park yerlerinin yönetimi, hapishaneler, sayaç okuma vb. işlere de girmektedir. Anlaşılan, yerel yönetimlerin

görevleri arasındaki tüm işgörülerini yapma isteminde bulunuyorlar. Bu ortaklıkların yayılcı ve yoğunlaşmacı nitelikleri ağır basıyor (A.GÜLER, 1997a 68-69).

DIŞ BORÇLANMA VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

Yapılan değerlendirmelere göre (A,GÜLER 1977b 29-30):

- İller Bankası'nın yerel yönetim maliyesi açısından giderek önemini yitirmeye başlamış bulunuyor.
- Alınan borçların kamusal işgörü anlayışı ile değil tecimsel meta ya da piyasa malı olarak kullanıma sunulması koşulu dayatılmaktadır.
- Özellikle, mal ve işgörelere fiyat biçme, ücret belirleme konusu borç veren kuruluşların amaçlarına uygun olarak yapılmaktadır.
- Dolara dayalı fiyatlandırma koşulu;
 - ✓ bir yandan ulusal-kamusal karar süreçlerine bir tür ipotek koyulması,
 - ✓ bir yandan da kamunun elinden toplumsal adaleti sağlamak önlemleri almak yetkisinin elinden alınması sonucunu doğurmaktadır.

Böylece, yerel halk ile yerel karar organları arasında çok uluslu kuruluşlar girmiş olmaktadır. Halkın ödediği ücretlerden belediye maliyesine bir katkı sağlanmamaktadır.

Yerel yönetimlerimizin hızlı kentleşmenin yarattığı altyapı ve kentsel işgörelere duyulan gereksinimleri karşılayacak akçalı olanaklardan yoksun bulunması, devletin de yerel yönetimlere kaynak sağlamak sıkıntısı çekmekte olması karşısında özel ve çok uluslu kuruluşlardan sağlanmak yerine, kamunun, yerel yönetimlerin kaynaklarını arttırmak ve özelleştirmeye gitmeksizin kentsel altyapı ve işgörülerini bir kamu görevi olarak yerine getirmek yolunu yeğlemek de olanaklıdır. Dış borç yerine kamu kaynaklarını harekete geçirmek, borç faizlerinden ve kur farkı giderlerinden, ortaklık kârlarından, aracı giderlerinden kurtulmak yoluyla işleri çok daha ucuza mal etmek olanağı bulunmalıdır.

Açıklanan nedenlerle altyapıda yabancı sermayeye yalnızca bir finansman hareketi gözüyle bakılması sakıncalıdır. Uluslararası anapara kurumları kamusal işgörülerin ticarileştirilmesine yol açmaktadır (A.GÜLER, 1997a 70).

Değişik ülkelerdeki uygulamaların ışığında, özelleştirmenin sonuçları şu üç noktada toplanmaktadır:

Tüm yerel kamusal işgörüler tecimselleştirilmekte (ticarileştirilmekte), ücretinin ederi artması sonucu kenttaş maloluşu ederi yükselmektedir.

İşlendirme (istihdam) fırsat ve olanakları daralmakta, ücretler azalmakta, çalışma koşulları kötüleşmektedir.

Kamu yönetiminin çökmesine yol açılmakta, yolsuzluklar artmaktadır(A.GÜLER, 1997 70).

Küreselleşme ve Kamu İşgörüsü Kavramı

Kürselleşme, kamu işgörüsü (hizmeti) kavramı da liberal politikalarla değiştirilmesini, kamusal görevlerin yönetim tüzesi (hukuk) kurallarına göre yerine getirilmesi zorunluluğu kuralına esneklik getirilmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, kamusal işgörülerin kamu yararına bir etkinlik olduğu gerçeği de küreselleşme yandaşlarınca sorgulanmaktadır. Kamu işgörülerinden yararlananlara "müşteri gözü ile bakılmakta"dır. Bu da, eğitim ve sağlık işgörülerini alanında eşitsizlikler, adaletsizlikler yaratmaktadır.

Kamunun etkinliğini azaltmak amacıyla ileri sürülen "kamusal-özel kesim ortaklığı" anlayışı kamu düşmanlığına yol açmaktadır (KELEŞ 2001). Habitat II Konferansında yerel yönetimin ilgili kişi ve kuruluşlarla birlikte yönetmesi anlamında öngörülen iyi yönetim anlayışı, (Türkçe'ye "yönetişim" olarak yerleştirilmek istenen kavramı) karar süreçlerine özel yönetimin de ortak olması biçiminde yaygınlaştırılmak istenmektedir.

Dünya Bankası'nın *Planı Bırak, Piyasaya Bak* adlı yayını plansızlığı, kentsel gelişmenin piyasa koşullarına göre yönlendirilmesini düşünmek insanlığın kentbilim ve kent planlaması deneyim ve birikimlerini bir yana iten bir yaklaşımı yansıtmaktadır(KELEŞ 2001).

Kamu İşgörülerinin Tecimselleşmesi (Metalaşması, Ticarileşmesi)

Yerel kamu işgörülerinin ana niteliği, bunların kent halkı için yaşamsal önem taşıması ve özel kesime bir tür tekel gücü vermesidir. İşgörülerden yararlananların, (kullananların, tüketenlerin), özel kesime ödedikleri ücret ve karşılıklar bu kesimin ana gelir, daha doğrusu kâr kaynağını oluşturmaktadır. Vergilendirme ve kamu kredisi kullanma gibi araçların dışlanmasını sağlayan yabancı anamalcı kuruluşlar "fiyatlandırma" ya dayanmaktadır. Bu kimi sakıncalar doğurmaktadır. Şöyle ki (A.GÜLER, 1997a 71-72):

- Büyük çoğunluğu oluşturan kent yoksulları sağlanan işgörülerin gerçek akçal kaynak sağlayıcıları (finansör'leri) olmaktadır.
- Yatırımın yükü zenginlerden yoksullara binecektir.
- Düşük gelirli hanehalkları sürdürümcü olmayı bırakmak zorunda kalmaları söz konusudur.
- Ulus-aşırı ortaklıklar, kent yoksullarının gelirlerine el koymuş olmaktadır.
- Suyun aşırı tüketilmesi, savurganlıkla kullanılması kıt olan kaynakların tükenmesi bu ortaklıkları ilgilendirmemektedir, Çünkü tüketim arttıkça onların kârı da artmaktadır.
- Dünyanın her yerinde ve ülkemizde, söylenenin aksine, daha ucuz değil, daha pahalıya mal olmaktadır.
- Antalya'da ASAT Genel Müdürlüğü fiyatı belirlerken kendi işletme giderlerini, yüklenicilerin giderlerini, kurulacak yan ortaklıkların giderlerin, gelecek için katkı payını, aldığı dış borcun geri ödemelerini hesaba katmak zorundadır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, kamuca işletilmesi, özel ortaklıkların kâr beklentilerinden uzak kalmakta, kaynakların emekten anaparaya ve içeriden dışarıya aktarılmasını önlemektedir(A.GÜLER, 1997a 71).

Dünya Bankası, Türkiye'de yapılmak istenen yerel yönetimler yasası değişikliği sırasında, belediye işgörülerinin sürdürülebilir olmasını sağlayacak izlencenin temel bir yönü olarak, özel kesimin kentsel alt yapı ve işgörülerin, gerekli anaparanın sunulmasında rolünün artırılmasını önermektedir. Ayrıca, İller Bankası'nın da ekonomik ilkelere göre işlev gören gerçek bir tecimsel kuruluş olması istenmektedir.

İşlendirme ve İşgücü Açısından Özelleştirme

Kârını en yükseğe çıkarabilmek için maloluşu azaltmak, satış ederini yüksek belirlemek, özel kesimin doğası gereğidir. Bu nedenle, işgörülerin maloluşunda önemli bir öge olan işçilik konusunda dayatılan, aynı işi daha az sayıda işgücü kullanarak, daha uzun çalıştırarak ve daha az ücret ödeyerek yaptırmak eğilimi ağır basmaktadır(IŞIKLI 2001). Böylece, çalışma koşulları kötüleşmektedir. İngiltere'de yayınlanan Kamu İşgörülerinin Özelleştirilmesindeki

Yolsuzluk konusundaki bir Hazine Yazanağında, şu sakıncaların ortaya çıkmış olduğu belirtilmiştir (A.GÜLER, 1997a 71):

- Çalışma koşullarının kötüleşmesi
- İkramiye ve fazla çalışma ücretlerinin kaldırılması
- Düşük ücretle işçi çalıştırılması,
- Yarı-zamanlı işçi çalıştırarak sigorta primlerinden kaçınılması

Görüldüğü gibi, özelleştirme işçi haklarına aykırı uygulamalara başvurmaktadır. Özelleştirme, "Ucuz İşçi Cenneti" gibi görülen ülkemizde de aynı olumsuz etkileri yaratmaktadır. Bu durum ayrıca, Avrupa Konseyi'nin Kazanılmış Haklar Yönergesi'ne de aykırı bir uygulamadır (A.GÜLER, 1997a 73).

Belediyelerimizin kurdukları ortaklıklar eliyle işleri görme yoluna gittiklerinde de aynı durumla karşılaşmaktadır. DPT'nin VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları sırasında yerinden yönetimle ilgili özel uzmanlık kuruluna İstanbul'da bir sunuş yapan günün Büyükşehir Belediye Başkanı sayın Bedrettin DALAN'a, kurdukları tecimsel ortaklıkların sayısının 22'e ulaştığını bildirmesi üzerine, belediyenin öz örgütüyle ve çalışanlarıyla yaptığı işler için ortaklıklar kurulmasının nedenlerini sormuştum. DALAN, toplantıdan ayrılmak zorunda olduğundan sorumu, büyükşehir belediyesinin o günkü genel sekreteri şöyle yanıtlamıştı: Ortaklıkların, yüksek aylıklarla daha nitelikli üst düzey yöneticileri çalıştırabildiklerini, kadroyu yarıya yakına indirebilecek ölçüde işten çıkarmalarla aynı işi daha az sayıda işçi çalıştırarak üretebildiklerini, işçilerin sendikalaşmasını önleyebildiklerini, böylece çalışma ve sendika yasalarının yarattığı emek maloluşlarını en aza indirebildiklerini, hatta sırasında sigortasız ve asgari ücretle işçi çalıştırabildiklerini açıkça belirtmişti. Yerli özel kesimin bu uygulamalarını yabancı ve ulus-aşırı ortaklıkların da daha acımasız biçimde uyguladıklarını anlıyoruz.

Yerel kamusal işgörülerin özelleştirilmesi kamu işgörülerinin finansmanında fiyatlandırma dış kredilerin koşullarına bağlı olarak yapılmaktadır(KELEŞ 2001). Uluslararası akçal piyasalara bağımlılık, yerel işgörülerin niteliğini, ücretini etkilemekte, işgörüden yararlananlarla ilişkilerde yurttaş ya da kenttaş kavram ve terimlerinin yerini "müşteri" kavram ve deyimini almaktadır(KELEŞ 2001).

Kamu Yönetiminin Küçülüşü ve Çevrim Dışı Bırakılması,

Küreselleşmenin özelleştirme aygıtı yoluyla, özel kesimin kamusal işlevleri yüklenmesini, toplumsal gönenc (refah) devletinin küçülerek, bugüne değin yürütmekte olduğu işgörüleri özel kesime bırakmasını öngörmektedir. Kamu yönetim birimlerinin, yerel yönetimlerin ve bunların ekonomik girişimlerinin verimsiz çalıştıklarını, zarar ettiklerini gerekçe göstererek işlerin yürütülmesinin özel kesime devredilmesini, kamunun düzenleyici ve kural koyucu olmaktan vazgeçerek (*deregulation*) işleri piyasa düzeneklerine bırakmasını dayatmaktadır. Verimli ve etkin çalışmamasının nedenlerine, özellikle siyasal karışmaların etkilerine bakılmaksızın, KİTlerin zarar ettiklerini gerekçe göstererek bunların özelleştirilmesini istemek, kimilerinin "diline pelesenk" olmuştur. Özelleştirme eğilimleri aynı bağlamda yerel yönetimler için de geçerli olmaktadır.

Uluslararası anamal kuruluşları, devletin çevre dışı bırakılmasını, yerel yönetimlerin özeksel yönetimden olabildiğince özerk olmasını istemekte, böylece, isteklerini yerel yönetimlere ve yereldeki örgütlenmemiş işgücüne daha kolay yönlendirebileceğini ummaktadır.

Küreselleşmenin, daha güçlü yerel yönetim istemi de sonunda ulus-devletin dağılması, bir tür sömürgeleşme ve demokratikleşememe süreçlerini hızlandırmak istiyor.

Yerelleşme adına sivil toplum kuruluşların yerel kamusal alanda yer alması önerileri karşısında A.GÜLER (1997a 75-76) "yerel yönetimler, hiçbir zaman ve hiçbir yerde "sivil topluma"a ait olmamışlardır. Bu kuruluşların demokrasi kavramı ile ilişkileri evrensel olarak olumlu değildir" görüşünü savunmaktadır.

Çözümün demokratik bir devlet yapılanmasında olduğunda olanlar, yerel yönetimlerin ulus-devleti dışlayarak uluslararası piyasalara bağlanılmak istenmesine şu tepkileri göstermektedir (A.GÜLER 1997a 75-76):

"Yerel yönetimlerin karar mercileri, işgörü üretmek ve işgörüü finanse etmek konusuna yalnızca yerel perspektiften bakamazlar. ..Yapıları çoğu zaman, yerel boyutların ulusal ve uluslararası boyutlar ile keşiştiği bir yapıdır. Bu nedenle, karar sürecinde 'yerel' ve 'ulusal' çıkarı bir arada değerlendirmek, yerel çıkarları ulusal çıkarların emrine karar üretmek zorunlulukları vardır. Dolayısıyla yerel yöneticilik, en az merkezi yöneticilik kadar bilgi birikim ve analiz gücü gerektirmektedir."

“..içinde bulunduğumuz dönem merkezi yönetim bakımından, merkezi ve yerel parçaların işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışmalarını gerektirmektedir. Bunun için de kamu kurumlarını birbirlerine karşıt noktalara savuran yaklaşımlar yerine yapıcı, bütünleştirici yaklaşımlar geliştirilmesi ihtiyacı vardır”.

“....toplum ve devlet düzleminde ulusal demokratik yeniden yapılanma isteme, Türkiye’yi dünyadan koparmaz; küresel sömürgeciliğin tehditlerinden korur, küresel sömürgecilik sürecinden koparır.dünya ile bütünleşme, ancak bu süreçten kopularak sağlanmalıdır”.

Özetleştirme ile yerel yönetimlerin yeniden yapılanmasında gerçekleştirilmek istenenler şöyle özetlenmektedir (J.Steward ve G. Sticker’in görüşleri için bkz: KARTAL 2000 s.62) :

rekabete teslim olmaları,

işgörü sunumunda özel kuruluşlara da olanak sağlamaları,

işgörü ile ödenen ücret arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi,

“müşteri”(kenttaş ya da yurttaş değil!!) yeğlemelerinin, istem ve eğilimlerinin vurgulanması,

bireylerin ve özel kesimin daha çok alanda işgörü üstlenmesi,

işgörüleri üretenlerin çıkarlarının ön plana çıkarılması,

özel kesim örgütlerinin benzeri bir yönetim yapısına dönüştürülmesi (kamu yönetiminin şirketleştirilmesi!!!),

hem yerel halka, hem özelsel yönetime karşı yeni sorumluluklarının biçimlendirilmesi.

Savas (1994) özelleştirmeyi kamu yönetiminin daha az, özel kesimin daha çok katılımı olan bir düzenlemeye geçiş olarak görüyor. Özelleştirmenin insan gereksinmelerinin karşılanmasında toplumun özel kuruluşlarına daha çok, devlete daha az dayanma anlamına geldiğini belirten SAVAS’a göre özelleştirme etkinlik alanlarında ya da iyelikte devletin rolünün azaltılması ya da özel kesimin rolünün artırılması demektir(SAVAS, 1994 3).

Özelleştirmeden Yana Görüşler

Kentsel işgörülerin sağlanmasında özelleştirmenin yararları arasında şunlar ileri sürülmektedir (EMREALP 1994, 6-9):

İşgörülerin maloluşu düşmekte,

Yerel yönetimlerin akçal ve yönetsel yükleri hafifletmekte,

Yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı işgörülerin sunumunda kolaylıklar sağlanabilmekte,

Yarışmacılık nedeniyle etkinlik ve verimlilik arttırılabilmekte,

Bakım, onarım ve yenileme giderlerine yeterli kaynak ayrılabilenekte,

Uygulayım bilimin sağladığı yeniliklerden ve ileri uygulamalardan yararlanılabilmekte,

çalışanların üretkenliği arttıracak özendirme, ücretler ödenebilmekte,

Yeni iş olanaklarının sağlanması ve girişimciliğin özendirilmesi ile ekonomik gelişme hızlandırılabilir.

Emrealp'ten de (1994 9-13) yararlanarak, özelleştirme karşıtı görüşleri sıralayabiliriz:

Özelleştirme işsizliğe (işten çıkarmalara) yol açar,

Kâr getirmeyen işlere özel kesim yanaşmaz,

Özelleştirme ücret düzeyini düşürür,

Politikacıların özel kesimdeki eşini dostunu (çıkar ve iş ortaklarını) kayırma ya da koruma sağlamalarına olanak sağlar,

Özel kesimin gördüğü işleri denetleme olanakları ortadan kalkmaktadır,

Yaşlılar,özürlüler, dar gelirliler, kent yoksulları, işsiz güçsüzler gibi özel konumdaki katmanlara işgörülerin sunulmasında aksamlar, kötüleşmeler görülmekte, bu işgörülerden yararlanma karşılıkları bunların ödeme gücünün üstüne çıkmaktadır,

Ekonomik gücün, büyük iş çevrelerine, çok-uluslu yabancı ortaklıkların ellerinde toplanması sürecini hızlandırmaktadır.

Kamu işgörülerinin özel kesimin tekelinde toplanacağı, elektrik, kaz, içme suyu, raylı taşıma gibi kamunun tekelinde olması gereken işgörülerin özel ortaklıklara satılmasının bu kez yeni özel tekeller yaratacağı, tüketicinin sömürülmesine ve aşırı kazançla yol açmaktadır.

Özelleştirmenin Tüzel Güvencesi : Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAİ)

Küreselleşme sürecinde uyum yöneltlerinin aracı olarak dayatılan bir uygulama aracı da kısa adı MAİ olan Çok Taraflı Yatırım Anlaşması

ile tutarlı yasal değişikliklerin yapılmasıdır. İşbaşındaki iktidar, IMF'nin de istemi uyarınca bu amaçla T.C. Anayasası'nı bile değiştirerek buna yeşil ışık yakmıştır. Dünya Ticaret Örgütü anaparanın ve malların sınırsız bir serbestlikle tüm dünyada dolaşmasını, her türlü siyasal, toplumsal, ekonomik normun, kuralın buna göre oluşmasına zorladığına değinen gazeteci-yazar Osman AROLAT (2000) beklenen sonucun "ulusal devlet kavramının ve gücünün yerine şirket devletinin alması" olduğunu vurguluyor. Aynı konuşmasında AROLAT, bu dizgenin kimin anapara, uygulayım bilim ve yarışma gücü yüksekse onun yararını çalıştığını, toplumsal konuların, gelir dağılımının, toplumsal adaletin, işçi haklarının, sendikal yaşam ve siyasal dizgenin işleyişinin geri itildiğini, hukuk ve ilişkiler düzeninin güçlere göre biçimlendirildiğini açıkça ortaya koymuştur.

Çok uluslu ortaklıkların alışveriş, kâr, anapara aktarımı, yatırım, üretim konusunda gerektiğinden çok, giderek artan biçimde küresel stratejiyi geliştirme kararlılığını sürdürmekte olduğu, aynı bağlamda, Dünya Ticaret Örgütü'nün, yerkürede "ticaretin tek bir ortak anayasasını oluşturma" süreci içinde bulunduğu belirtilmektedir (ARALOT, 2000 169).

Küreselleşmenin Sonucu: Ülkeler arasındaki gelir farklılığı uçurumu giderek büyümektedir.

ABD başkanının "Helsinki bildirgesini ben yazdım" dediğini anımsarsak böylesi tek boyutlu bir dünyada küreselleşme onun üstün gücünü egemen kılmak amacına yönelik bir siyasal ve toplumsal yapı. Bu durumda, "küreselleşmenin adil, insancıl, olduğunu söyleyemeyiz" diyen Mustafa Kemal PALAOĞLU (2000 180) küreselleşmenin uçurumları derinleştirdiğini, emekle anapara arasında ezelden bu yana varolan çelişkiyi büyüten, derinleştiren bir dayatma olduğunu vurgulamaktadır. Küreselleşmeni, giderek daha da büyüyen, zenginleşen ve gelişen çok gelişmiş ülkelerin ulus devletine karşı olmadığını, gelişmekte olan ülkelerin ulus-devletlerine karşı olduğunu belirtiyor PALAOĞLU 2000 180).

Kendi ülkelerinde "korumacılık" yapan gelişmiş ülkelerin ulus-devlete karşı olmalarının nedeni, bilinçli bir kural ve tüze koyucu güç ve istencine sahip olması nedeniyle büyük anaparanın önündeki en büyük engeli oluşturmasındandır (PALAOĞLU 2000 181). Böylece Merkez Bankası'nın, İller Bankası ve benzer kurumların yerine IMF ve benzeri

kuruluşlar almağa başlamıştır. Türkiye’de ki tarım satış kooperatiflerinin özelleştirilmesi ve destekleme alımlarından vazgeçilmesine ilişki yasa ve yönelti değişiklikleri IMF’nin dayatması sonucunda gerçekleştirilmiştir (GERAY 2000b). Bugün Merkez Bankası’nın oturduğu yapıda Düyunu Umumiye yöneticilerinin oturmuş olması ilginç bir rastlantıdır (PALAOĞLU 2000 182).

ATATÜRK’ün küreselleşme ideali, dünya nimetlerinin hakça ve adaletle bölüşüldüğü bir sofraya olarak algılandığı insancıl bir küreselleşme ideali idi. ATATÜRK bir gazeteciye “...eğer sürekli barış isteniyorsa, kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. İnsanlığın tümünün genel erinci(refahı), açlığın ve baskının yerine geçmelidir. Dünyanın yurttaşları haset, aç gözlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde yaşamalı ve eğitilmelidir” sözleriyle ne denli uzak görüşlü olduğunu bir kez daha kanıtlamış oluyordu. “... Bergama halkının ve köylülerinin siyanürcü küreselleşmeye isyanında da yaşayan ve yaşayacak olan ATATÜRK” vardı (PALAOĞLU 2000 183).

Küreselleşmenin Kamu Yönetimine Etkileri: Kamusal Alanın Daralması

Küreselleşme, devletin ekonomik ve toplumsal yaşamdaki rolünün ve etkinliğinin azaltılmasını gündeme getirmiş, bu da kamusal alanın küçülmesi, kamusal işlerin özel kesim kuruluşlarınca yerine getirilmesi sonucunu doğurmuştur. Küreselleşmenin emek-sermaye ilişkilerinde çalışan sınıflar aleyhine önemli sonuçlar doğurması kaçınılmaz görülmektedir(KELEŞ 2001).

Devlet Anlayışı ve Ulusal Egemenlik Kavramı

Küreselleşme, geleneksel devlet anlayışının temelini oluşturan ulusal egemenlik kavramının da içeriğini boşaltmağa çalışmaktadır. Avrupa Konseyi ve/ya da Avrupa Birliği üyesi olmakla uluslar istençleriyle egemenliklerinden özveride bulunmaktadır. Kendi istençleri dışında da küreselleşmenin etkisiyle devletlerin iç sorunlarına bile karışılmaktadır. Büyük devletlerin *böl ve yönet* kuralını uyguladıklarına son yıllarda çok tanık oluyoruz(KELEŞ 2001).

Küreselleşmenin kentler ve yerel yönetimler üzerinde de etkileri, özellikle ulus-devletin küçülmesi, egemenliğini bölgesel ve yerel yönetimlerle paylaşmak yoluna gidilmesi sonucunu ortaya çıkarıyor. Kimilerine göre yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi bir bakıma “ulus-devleti parçalamak için tasarlanmış bir dizgeli çaba”

olarak görülmektedir (KELEŞ 2001). Küreselleşme her ne bahasına olursa olsun anaparanın akışkanlığını, serbestçe dolaşımını önleyen her türlü engeli aşmak için MAİ ve Uluslar arası Tahkim gibi tüzel araçların kullanılmasını önkoşuyor. O denli ki daha önce imzalanmış olan çevre anlaşmalarında serbest ticarete engel kuralların yürürlükten kaldırılmasını da dayatmaktadır. Anaparanın üstünlüğünü egemen kılmak için doğal ve ekinsel (kültürel) çevrenin korunması önlemlerinden vazgeçilmesi istenmektedir.

Türkiye’de endüstri bölgelerine ilişkin yasa taslağında, yürürlükteki imarla, çevre ve tarihsel varlıklarıyla ilgili koruma vb. yasaların uygulanmaması yoluna gidilmesi sonradan onarılması olanaksız yıkımlara yol açabilecek bir küreselleşme tuzağıdır.

1982 Anayasası’nın 125. ve 155. maddelerinde 1999 yılında yapılan değişiklikten sonra, Devletin “taraf” olduğu sözleşmelerin Danıştay’ca onaylanması zorunluluğu kuralı bir yana itilmiş bulunuyor. Örneğin, Bergama’da siyanürle altın işletmeciliği konusunda verilmiş kararların da dayanaktan yoksun bırakılmış bulunuyor.

Küreselleşmeye Karşı Tutumlar

Küreselleşme karşısındaki tutumlar şöyle kümelenendirilebilir(KELEŞ 2001):

Her ne bahasına olursa olsun, küreselleşmeye olumlu ve kaçınılmaz bir süreç gözüyle bakanlar,

Küreselleşmeyi yalnızca kaçınılmaz olarak görmekle yetinmeyip özendirilmesi, içinde yer alınması gereken bir süreç olarak görenler,

Küreselleşmenin zararlarının yararlarından daha ağır bastığını savunanlar.

Türkiye’de birinci kümede yer alanlar çoğunlukta olsaydı da kentsel gelişme ve çevre değerleri, yerel yönetimlerin özerkliği konularında duyarlı olanlar azınlıkta olmakla birlikte giderek kamuoyunda etkili olmaktadır.

KELEŞ’e (2001) göre, iletişim alanındaki hızlı gelişmeler nedeniyle yerelleşme ve bölgeselleşmeyi ülkelerin birliğini ve toprak bütünlüğünü bozmak ve parçalamak için gizli bir araç olarak kullanmak, gizli bir silah olmak niteliğini büyük ölçüde yitirmiştir.

Ulus devlet, yabancı anamalin bir ülkeye girmesine ciddi bir engel oluşturmalı ki bu amaçla ulus-devleti atlayarak yerel birimlerle ilişki kurmak zorunluluğunu duymakta olsun. Eski Demir Perde gerisi ülkeler

bile yabancı anaparayı çekebilmek için ellerinden geleni yapmaktadır. Türkiye de yabancı anaparaya, çokuluslu ortaklıkların ülkede yapmasına devletin hiçbir organı karşı çıkmamaktadır. Dış kredi almaya layık görülmenin neredeyse övünç nedeni sayıldığı belirtilmektedir (KELEŞ 2001).

KELEŞ (2001) uluslararası anapara çevrelerinin yerel işgörülerin finansmanı yoluyla az gelişmiş ülkeleri kendilerine bağımlı kılma çabalarının yeni bir olgu olmadığını anımsatmakta, İller Bankası aracılığıyla yabancı firmalar eliyle kentlerin altyapı sorunlarını 1970 yıllarda ele almağa başladığını belirtmektedir. Küreselleşme söyleminin ortaya çıkışından sonra bu ilişkilerin niteliğinde değişiklik olmadığını, ancak ilişkiler hız ve yaygınlık kazandığını açıklayan KELEŞ, yerel yönetimlere karşı tutumu geliştirenlerin, kent yönetimlerini değil, eleştiri odağı olarak sömürü düzeninin kendisini karşısına almalarının usa daha uygun olduğu görüşündedir(KELEŞ 2001).

Kent ve çevre bağlamında arsa ve konut mafyasının kurduğu düzen, hazine topraklarının satılması gerektiğini, işgal ettikleri toprakları gecekondü sahiplerine devretmenin gereğini savunan, sık sık imar ve gecekondü bağışlamalarını çıkaran siyasal iktidarlar, son ekonomik bunalımı bahane ederek şimdi de hazine arsalarını satmak istemektedir.

Kent planlamasına karşı çıkanların, bu planların rant avcılarının, emperyalist güçlerin ve işbirlikçilerinin çıkarına ve yararlanmasına sunulmasına karşı çıkmaları gerekir. İngiltere ve Amerika'da kent planlamasını piyasayı da iyi destekler duruma getirme çabalarını anımsamakta yarar vardır(KELEŞ 2001).

SONUÇ

Bilgi çağının sunduğu olanaklardan en geniş ölçüde yararlanmak zorundayız. İletişim ve öbür alanlardaki yeniliklerin ve ilerlemelerin sağladığı olanaklar insanları, ülkeleri ve anakaraları birbirine yaklaştırıyor.

Küreselleşmenin ülke ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkileri giderek büyüyerek ortaya çıkmaya başlamıştır. Küreselleşmeye, onun kurumlarına karşı tepkiler gittikçe büyümektedir.

Kanımcı, gelişmekte olan ülkelerin kendi toplumsal, ekinsel ve ekonomik koşullarına en uygun yöneltleri geliştirip uygulamakla, küreselleşmenin söz konusu olumsuz etkilerinden kendilerini korumaları gerekiyor.

Küreselleşmenin, özelleştirme çerçevesinde sunmak istediği yabancı kredi olanaklarını kullanırken toplumun çıkarlarını koruyacak önlemleri almak, dayatılmak istenen koşullara boyun eğmemek zorundayız.

Bu da toplum olarak, daha verimli, daha üretken olmamızı, özgücümüze dayanmamızı gerektiriyor.

Yeterli yetişkin insan gücümüz bulunmadığı ve hazinemizin "tam takır kuru bakır" olduğu bir dönemde, hem de "düyunu umumiye" ve kapitülasyon yükünün altından kalkmış bir toplum olduğumuzu unutmamalıyız.

Ulusal bağımsızlık yalnızca askeri güçle değil, ekonomik güçle sağlanabilir. Bunu gerçekleştirmenin yolu daha demokratik, her türlü kirlenmeden arınmış bir siyasal rejime kavuşmaktan, laik, demokratik, insan haklarına saygılı, toplumsal tüze (sosyal hukuk) devleti olmanın gereklerini yerine getirmekten geçmektedir.

Kuşkusuz, yönetimin bütünlüğü içinde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yalnızca yerel işgörülerin verimli ve etkin biçimde sunulması için değil, aynı zamanda demokrasi ve yerel yönetim ekininin geliştirilmesi açısından da büyük katkılar sağlayacaktır.

OTURUM BAŞKANI: Anlamli katkıları için, arkadaşlara teşekkür ediyorum. Çeşitli disiplinlerden gelen arkadaşlarımız, kentsel kimliğin temel öğeleri hakkında ilginç açıklamalar yaptılar.

Söz sırası, daha doğrusu soru sorma ve çok kısa yorum yapma sırası siz dinleyicilerde.

Bülent Tanık, yerel kimlik deyince ilk akla gelen isimlerden.

Buyurun Bülent bey, katkınızı bekliyoruz.

BÜLENT TANIK: Teşekkür ediyorum hocam.

Ben, dışlanmayla ilgili bir-iki şey söylemek istedim. Benim de konum değil, ama aklıma gelen iki şey var. Dışlanma ve dışlama kavramları ikiz kavramlar bence. Bunu böyle bir şey olarak düşünmek lazım ve çağımızın en önemli dışlama ve dışlanma kavramı olan mikro-milliyetçilikle birlikte düşünülmesi gereken bir şey olduğu kanısındayım. Dışlama ve dışlanma, ikisi de birbirini üreten, iki tarafın da yalıtılmasına yol açan bir şey olarak görünüyor bence. Bugün küresel ölçekte önemli bir dışlama düzemi de, ulusları, devletleri, toplulukları ve etnisiteleri dışlama. Böyle bakıldığında, ABD'nin, İran gibi, Irak gibi, Afganistan gibi, Filistin gibi belli toplulukları dışlamak, 11 Eylülün

arkasından da İslamiyet'i dışlamak gibi bir çizgisi ve yaklaşımı var. Bunun dikkatle izlenmesi gerektiği kanısındayım.

Benzer bir başka dışlama ögesi olarak da, yine kendi iç bütünlüğünü tanımlayan, Avrupa Birliğinin ortaya koyduğu Schengen Anlaşmasını dikkate almak gerekiyor. ABD, bugün Türkiye'yi belli ölçülerde dışlıyor. Dışlama, bu düzlemde bakılarak da irdelenmesi gereken ve böyle yaklaşılması gereken bir konu. Schengen Anlaşması dahil olmak üzere, kendisini ayrı tanımlama eğilimi gösteren her türlü siyasal kimlik üretimi, aynı zamanda hem kendini yalıtma, hem dışarıyı yalıtmayı ürettiği için, bu bağlamda dikkatle düşünülmesi gerekiyor.

Geçenlerde TRT 1'de psikiyatri programı yapan hoş sohbet bir öğretim üyesi doktorumuzun bir şeyine tanık olmuştum; aile içi dışlama. Aile içi dışlama da, aile içerisinde birine karşı diğer aile fertlerinin kümelenmesi, özellikle anne ve çocukların babayı dışlaması yönünde bir örnekle anlatılan bir şeydi. Bu iki düzlemin de burada kayda geçmesinin anlamı olacağını düşündüm.

Vaktinizi aldığım için özür diliyorum.

OTURUM BAŞKANI: Teşekkür ederim.

İlhan Tekeli hocam bir katkıda bulunacaklar mı?

Prof. Dr. İLHAN TEKELİ: Birkaç kelime söyleyeyim.

Dışlama kavramını bir başka kavramla beraber karşılaştırmalı bir biçimde kullanırsak belki o zaman bu kavramı daha iyi anlayabiliriz. Bunun için ötekileştirme kavramıyla dışlama kavramı arasındaki fark üzerinde duralım. Ötekileştirmede daha aktif bir tutum var; yani bir düşmanlaştırma, bir düşman yaratma, o düşmanı yaratarak da kendi iç bütünlüğünü sağlama. Halbuki dışlama daha hafif bir terim. O, düşmanlık yaratmıyor, görmezlikten geliyor. Ötekileştirme çok ciddi bir kavram. Tabii dışlamayı içeriyor, ama daha fazla bir şeyi içeriyor. Belki o noktaya dikkat çekmekte yarar olabilir. Bu karşılaştırmalı ele alış günümüzün dışlayıcı küreselleşmesiyle 19. Yüzyılın sömürücü emperyalizmi üzerinde durarak yapılabilir. Emperyalizm sömürdüklerini dışlayamıyor. Sömürüsünü sürdürmek için ona gereksinmesi var. Oysaki Küreselleşme dünya toplumunda değişik yerleri ve grupları dışlayabiliyor. Çünkü sistemi sürdürmesi için artık onlara gereksinmesi kalmıyor. Bu gruplar sömürmek için bile değer taşımaz hale geliyor.

OTURUM BAŞKANI: Çok teşekkür ederim. Konunun çok önemli bir boyutuna dikkat çektiniz.

Buyurun.

MİTHAT KALAYCIOĞLU: İki değerli konuşmacımızın, Sayın Coşkun bey ve Sayın Berna hanımın sunuşlarından yola çıkarak, Antakya'nın kangren haline gelmiş olan SİT alanındaki bir başıboşlukla ilgili ve Antakya'nın ne müze haline dönüşmesini sağlama, ne de onun gelişmesinin yolunu açma konusunda herhangi bir çalışmanın olmaması konusunda, direkt olarak bu konuda hocalarımın konuyu biraz açarak detaylandırmalarını rica ediyorum. Bakın, SİT bölgesinde birçok binaya koruma altına alınma adına şey konuyor. Ne devletten herhangi bir katkı var, ne de sahiplerinin bunu düzeltme konusunda bir girişimleri var. Sonuçta ne oluyor; ölü bir kent, kendini bilmeyen bir kent haline dönüşüyor. Hocalarım bu konuda düşüncelerini söylerlerse sevinirim.

OTURUM BAŞKANI: Buyurun.

SALONDAN: Bu Kent Kurultayını çok önemsiyorum ve Antakya halkı açısından son derece önem taşıdığını da belirtmek istiyorum. Ancak, şu ana kadar Antakyalılar için, Antakya sorunlarıyla ilgili böyle bir eylemin amacına ulaştığını düşünemiyorum. Teorik olarak, uzmanlık bazında gerçekten son derece önemli notlar düşmüştür, mesajlar vermiştir; ancak, Antakya'nın kendi iç sorunları ve şu anda boğuştuğu meseleler konusunda çok yüzeysel geçişler olmuştur. Mesela çevre sorununa bir örnek olarak, şu anda bütün Hatay'ımızı ilgilendiren çevresel bir sorun var; Urla Gemisi'nin batışı. İnsanlarımızın bununla ilgili sorunları var. Buna benzer verebileceğimiz birçok örnek var.

Antakya'mızdaki demokratik kitle örgütlerinin ya da diğer kurumların daha aktif bir şekilde buna katılımı ve bu teorik ve uzmanlık alanlarının Antakya'ya indirgenerek açıklanmasının son derece yararlı olacağını düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI: Ben de teşekkür ederim.

Buyurun.

YUSUF KANATLI: Merhaba.

Sorum, Sayın Muharrem hocamıza veya Atilla Güney hocamıza.

Kadının, toplumsal gelişim sürecine eşit bir birey olarak, etkin bir şekilde katkıda bulunabilmesi için, toplumumuzun kendisine yüklemiş

olduğu rolden kurtulabilmesi için, genel ve özelde Antakya'da neler yapılmakta? Değişime doğru bir devinimden söz etmek mümkün müdür?

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI: Ben de teşekkür ediyorum.

Sayın Vali Vekilimiz, buyurun.

ANTAKYA VALİ VEKİLİ: İki noktada katkı yapmak istiyorum.

Bir akademisyen arkadaşım, dışlanma konusunda, devletin Güneydoğu'yu dışladığı gibi bir örnek kullandı. Bu konuda birkaç şey söylemek istiyorum. Bir de dinleyiciler haklı olarak, bu konferansların Antakya özelinde bazı indirgemelere girerek, somut sorunların çözümünde yardım sağlaması yönünde düşünceler geliştirilmesini arzu ettiler. Sayın Başkanımıza da, hocalarımıza da ulaşabildiğim kadarıyla bunu arz etmiştim. İnşallah bundan sonraki kurultaylarda bunlar dikkate alınır diye düşünüyorum. Çok haklılar, katılıyorum. Ancak tekrar söz verilirse, Antakya'da yapılmakta olan bazı çalışmalarla ilgili birkaç bilgi sunmak istiyorum.

Bana göre, dışlanma konusunda yanlış örnekler kullanıldı. Güneydoğu'nun, Doğu'nun dışlandığı yargısı bence çok iyi düşünülüp gözlemlenmemiş bir kanaat sonunda kullanıldı. Bölgede 8 sene görev yaptım. Görev yaptığım sürece, tek bir noktada değil; Urfa, Siverek, Şırnak, Van, Çatak, bu bölgelerde uzun süreler çalıştım, değişik tarihlerde çalıştım. Gördüğüm şu oldu: Ankara'daki bilim adamlarımızın çoğu, Türkiye'nin gelişme ve kalkınmasından örnekler verirken, Güneydoğu'nun bu yörelerinde ne yaptıkları bir tez çalışması, ne bir araştırma, ne bir gözlemden örnekler vermediler, hep "Fransa'nın şu kentinde şöyle bir köy kalkınması" şeklinde örnekler verdikler. Kendi ülkelerinde yeterince yerel araştırmalar yapmadan böyle bir yargıya varılması, bir hayli haksızlık oluyor.

Benim o bölgede gördüğüm şu: Türkiye Cumhuriyeti, Güneydoğu'yu kalkındırabilmek için çok büyük çabalar sarf etti. Özellikle oradaki feodal yapıyı çözebilmek için, dinsel feodal yapının ortaya çıkardığı Şeyh Sait isyanıyla uğraştı. Arkasından, bir sürü aşiret reislerini iskân edip yapıyı çözebilmek için uğraştı, toprak yapısını düzeltebilmek için reform çalışmaları yaptı. En sonunda da, Atatürk Barajı'nı, âdeta teknolojik ve ekonomik bir mucize gibi, o bölgede yerleştirdi. Türkiye Cumhuriyeti, Doğu ve Güneydoğu'ya hayat veren

bir barajın, bu kadar büyük projenin altından kalkıp da o bölgeye vermişse, bu, o bölgeye son derece planlı bir yaklaşımdır. Bunu görmemiz lazım. Ama o bölgenin aydınları devletle işbirliği yaparak, kalkınma ve gelişmede neler yapabilmişler? O bölgenin aydınları, devletle işbirliği yaparak, bölgenin insanının gelişme ve kalkınması yönünde son derece zayıf çalışmalar yapmışlardır.

Bölge insanını tanıdığınız zaman, bölge insanı ya marabadır, ya kiracıdır, ya çobandır. Bölge insanının yüzde 90'ı bu şekilde çok basit bir insan tipidir. Bu insan tipini kalkındırabilmek ve geliştirebilmek için, çok büyük bir çaba sarf etmek gerekiyor. Benim kanaatime göre, Türkiye Cumhuriyeti de çok olumlu bir yaklaşımla, o bölgede büyük çaba sarf etmiştir ve kısmen de başarılı olmuştur.

İkincisi, Antakya'nın tarihi konusunun çözümlenmesi, geliştirilmesi konusunda, materyallerini kullanması konusunda, şehir planının çok iyi geliştirilmesi konusunda Antakyalıların beklentileri var. Bu da hakikaten yerinde bir beklenti. İnşallah bundan sonraki kurultay çalışmalarında buna da özel yer verilerek, belli büyüklükteki projelerin de bu masalara yatırılarak tartışılıp konuşulmasının uygun olduğunu düşünüyorum.

Değerli hocamız, müze konusundaki bazı somut çalışmaları belirttiler. Doğru, Antakya Arkeoloji Müzesi şu anda yeterli değil. Yeni bir müze yapılarak taşınması planlanıyor ve yer istimlakleri konusunda çalışma var. Saint Pierre Kilisesi'nin çevre düzenlemesi konusunda çalışmalar var. Yine Antakya'nın tarihi yapılarının en önemlilerinden birisi olan Gündüz Sineması'nın da Özel İdare tarafından satın alınarak, yeni bir müze halinde, etnografya müzesi ya da kent müzesi halinde kazandırılması planlanıyor. Kurtuluş Caddesi'ndeki tarihi evlerin genel projesi yapıldı. Bu evlerin de tek tek kurtarılması için de çaba sarf ediliyor. Ancak, şunu belirtmemiz lazım: Artık özel sektörün her şeyi çözmesine fırsat tanındığı bir dönemde devletin hâlâ bu noktalarda bile zorlanması, biraz çelişki teşekkül ediyor. Özel sektör bu alana hızla girerek çözüm getirse iyi olur. Özellikle turizm konusunda özel sektör kâr elde ederken koşuyor; ama turizmin tanıtılmasında ve geliştirilmesinde masraflar ortaya çıktığı zaman, özel sektör pek fazla ortalarda gözüküyor. Turizm konusunda, özel sektörün de taşın altına elini sokup, tanıtımda, geliştirmede, korumada, özel sektörün de bazı masraflara ve çalışmalara katılmasını istiyoruz.

Saniyorum, gelecek toplantılarda bu konulara yer verilir, bu tür somut projelere de değinilir ve Antakyalılara da daha faydalı bir kurultay organize edilir. Bundan sonra devamını bekliyoruz.

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI: Biz de teşekkür ediyoruz.

Antakyalılar, üniversitedeki değerli arkadaşlarımızdan yararlanmalı ve bu çabaları sürdürmeli.

Burada arkadaşlarımızın söz ettiği dışlanma, aslında Türkiye'deki bölgelerarası dengesizliklerin giderileceği politikaların başarıyla uygulanmaması sonucunda ortaya çıkan derin farklılıklardır. Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ilk yıllarında, yanınızda oturan bilim adamı, Türkiye'de bölgelerarası dengesizlikleri ortaya koyan, politika önerileri yapan Ruşen Keleş hocamız.

Ortada yine sosyoekonomik göstergeler arasında önemli dengesizlikler var. Aslında arkadaşlarımızın dışlanmışlık olarak belirttiği noktalar, bu politikaların etkin ve verimli biçimde verilmeyişidir.

İkincisi, sizin de değindiğiniz gibi, birçok teşvik kredileri o bölgede maalesef göstermelik olarak kullanılmış; ama yatırım büyük kentlere kaymıştır diye bir gözlemimiz de var.

Bilim insanları, kendi çalışma alanlarında yerelliklerden hareket edebilirler ve göremedikleri bir yöre hakkında ahkâm kesmemeleri uygundur. Dil Tarih Coğrafya Fakültesinden bu iki değerli arkadaşımız, buraları bilen arkadaşlarımızdır, hatta Berna hanım Antakyalıdır. Diğer iki genç arkadaşlarımız da Antakya'da Mustafa Kemal Üniversitesinde çalışan, araştırmalar yapan iki değerli genç arkadaşımız. Tabii sizin bizlerden beklediğiniz araştırmaları yürütmemiz olanaklıdır; ama ilk önce kent yönetiminin, Valiliğin bu işlere sahip çıkması ve bu türden araştırmalara destek vermeleri gerekir.

Vakit çok daraldı, ama çok ilginç sorular da geldi. Berna hanım sabırsızlanıyor, görüyorum; ancak, söyleyeceklerini iki dakika içinde tamamlarsa sevinirim.

Buyurun.

Prof. Dr. BERNA ALPAGUT: Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Valimin ve Sayın Mithat Kalaycıoğlu'nun beklentilerine katılıyorum. Tabii ki. Ancak, Başkanımız güzel topladılar. Antakya'da somut

araştırmaları birebir yapmadıkça, bu Kurultaya onları getirmek olanaklı değil. Onun için, genel çerçevesini çizip bilgilenmeyi sağlayarak; örneğin bir kent müzesinin ne olduğunu anlayabilmek için, önce varolan müzelerimizin işlevlerinin ne olduğunu anlamak zorundayız. İnanın, bu böyle. Bu sunumlardan alınabilecek olan bilgiler daha sonra Mustafa Kemal Üniversitesi -Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyeleri de buradalar- tarafından da uygulamaya konulur, küçük projeler halinde oluşturulur ve onlardan çözüm beklenir. O bakımdan, onlarla birlikte çalışmaya da, bağımsız çalışmaya da her zaman hazırız. Bu Kurultayın yararının da zaten bu olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI: Ben teşekkür ediyorum.

Buyurun Sayın Coşkun Özgünel.

Prof. Dr. COŞKUN ÖZGÜNEL: Teşekkürler Sayın Başkan.

Sayın Kalaycıoğlu'nun söylediklerine yürekten katılıyorum. 6 yıllık bir Kurul Başkanlığı deneyimim var. Sonra Yüksek Kurulda da uzun süre çalıştım. Karadeniz Bölgesi'nde edindiğim bilgiler ışığı altında, öncelikle halkın içinde olmadığı bir eylemle koruma yapamazsınız. Halk, tarihsel bilinci içine sindirecek. Tabii burada yerel ve kamu yönetimlerinin de çok büyük katkıları olması gerekecek. Beypazarı örneğinde olduğu gibi değil; Amasya, Kocaeli, Edirne ve Kastamonu Valilerinin yaptıkları eylemlerle de kentin SİT alanlarını koruyabiliriz. Ancak, burada devlete ve devletin ilgili birimlerine de çok büyük görev düşüyor.

Konuşmacıların sunumlarında, "ulusal kültür politikaları" diye bir tümce geçti. Türkiye Cumhuriyetinin Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine baktığımız zaman, bütçeden az bir pay alan ülkede tabii ki tarihsel SİT dokusunun korunmasını da bekleyemeyiz. Ancak, bu kentin aristokrasisini oluşturan, kent kimliğinde büyük yeri olan göç etmiş Antakyalıların o kentsel dokularına sahip çıkmaları lazım.

İşin çok üzücü bir yanını da söyleyeyim: İstanbul, tarihi yarımada, neredeyse dünya kültür mirasından çıkarılmak üzere. Çünkü tarihi yarımada ile ilgili yerel yönetimlerden istenilen 5 bin ölçekli plan kararları bir türlü UNESCO Merkezine ulaştırılmadı. Bunu da çok iyi biliyorum; çünkü UNESCO Milli Komisyon Yönetim Kurulu Üyesiyim.

Son söz olarak, Antakyalıların kendi dokularına sahip çıkması lazım. Kullanılmayan tarihsel doku içindeki yapılara kamuyla birlikte bir

işlerlik, bir yaşam kazandırılmadığı sürece, ne kadar konuşsak, ne kadar restore etsek, bunların ayakta kalmasını mümkün görmüyorum. Onun için, birtakım öneriler değil de; yerel yönetim, kamu yönetimi ve kenti oluşturan bireylerin, üniversitelerin ortak çalışmasıyla kurtulabileceğini ümit ediyorum.

OTURUM BAŞKANI: İnşaat Mühendisleri Odamız, burada bir toplantıyla bu konuya dikkati çekmiş, bir girişimde bulunmuştur. Ama bunu, birinci derecede İskenderun'da yaşayanların ele alması gerekirdi. Ama bu yolda çaba gösterilmesi gerekiyor. Gazetelerde, hatta yerel gazetelerde de giderek azalan bir biçimde haberler yer alıyor.

En çok soru yöneltilen iki arkadaşımız var.

Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. ATILLA GÜNEY: Vali beyin eleştirisine çok kısa bir yanıt vermek istiyorum. Gerçi hocam, benim neden bahsettiğimi çok hoş ifade etti, ben bu kadar net ifade edemedim. "Devlet, Güneydoğu ve Anadolu'yu dışlamıştır" gibi bir cümle kullanmadım. Bütün konuşma metni üzerinde devlet sözcüğünü sadece bir kere kullandım, o da şöyledir: "Sınıfların ya da devletlerin, onlara muhalefetin birleştirici gücüyle ilgili olması anlamında siyaset" cümlesini kullanırken devlet kavramını kullandım. Onun dışında, "Güneydoğu'da ve Doğu Anadolu'da insanlar devlet tarafından dışlanmışlardır" gibi bir tümce kurmadım. Kaldı ki, devletin bu dışlanma, öteleştirme süreçlerindeki rolü çok detaylı ve teknik biçimde tartışılabilir; ama burası ne yeri, ne zamanı. Öyle bir tartışmaya girmiyorum, ama benim sunumumda böyle bir cümle geçmedi.

İlhan hocamın bahsettiği gibi, siyasi yansımaları itibarıyla ötekileştirme kavramı çok ciddi bir kavram. Bu konuşulurken, tabii ki devlete girmek gerekecek, devletin ideolojik araçları aracılığıyla, iktidar araçları aracılığıyla, bu ötekileştirme sürecinde devletin tabii ki çok merkezi bir yeri vardır.

Hocalarımız, yani üniversitedeki akademisyenler, Doğu ve Güneydoğu üzerine çok büyük araştırmalar yapıyorlar. Lisansımı ve doktoramı ODTÜ'de yaptığım için, oradaki çalışmalarını biliyorum. Şu anda, MKÜ'nün Antakya üzerine yapmayı planladığı bir bölgesel kalkınma planı çalışması var. Sayın Valim, bunlar yapıyor.

OTURUM BAŞKANI: Teşekkür ediyorum.

Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. MUHARREM GÜNEŞ: Ben, yerel düzeyde çözüm önerecek bir nokta değilim. Toplumsal yapıyı yeniden örgütlemekten kadın sorununun çözüleceğine de inanmıyorum.

İkincisi, dile getirilen ötekileşme sürecinin kadın açısından Türkiye'de de başarıya ulaştığını düşünüyorum. Geldiğimiz noktada, ırk ve cinsiyet ayrımcılığı iç içe geçmiş durumda. Televizyon karşısında oturan bir bayan düşünün. O televizyonda şöyle bir olay görüyor: Hapisteki çocukları için gösteri yapan kadınlar dayak yiyor. Bu kadın, bu sahneyi izleyen kadın sizce ne düşünüyor?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI: Ben de teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Oran.

Prof. Dr. BASKIN ORAN: Neyin ne olduğu o kadar önemli değil de, nereden bakıldığı önemlidir. Yani bardağın yarısı dolu mudur, yarısı boş mudur; bu, bakış açısına göre değişir. Konuşmaları dinlerken, doğrusu, hep Antakya'ya, Antakya'nın özgün sorunlarına atıf yapılmasını bekledim ve bu açıdan da içimde ukde kaldı. Fakat diğer bir açıdan bakmaya çalıştığımda da şunu gördüm: Acaba Türkiye'nin bu bölgesine ve onun özgün sorunlarına eğilmek isteyenlere nasıl davranıyoruz? Mesela bu ülkede, benden 4 sene önce mezun olan İsmail Beşikçi, Beritan aşiretini incelemeye kalktı, Erzurum Üniversitesinden atıldı. Bunun arkasından Siyasal Bilgiler Fakültesine geldi, biz attık.

Dolayısıyla, Antakya'da dinsel harita konusunda bir proje getirirler, acaba devlet bunu ne kadar destekleyecek? Musevilerin kaç kişi olduğu, Sünnilerin kaç kişi olduğu, Kürtlerin kaç kişi olduğu şeklinde bir demografik harita yapmak için, bu genç arkadaşlarımız bir proje getirirler, acaba Paris'teki köprülerin durumu hakkındaki proje kadar desteklenir mi, çok şüpheliyim. Diğer yandan, Doğu'nun şimdiye kadar devlet tarafından dışlandığı konusunda söylenenler de çok yabana atılacak şeyler değil.

Bakınız, Mareşal Fevzi Çakmak, buralar yol yaptırmadı. Hatta İtalyanlar gelir de işgal eder diye, Antalya'ya da yol yaptırmadı. Dolayısıyla, buraları çok fazla devreye sokmaya çalışmadık. Feodal yapının kırılmaya çalıştığı söylendi. Bunlar da nereden baktığınıza göre değişen gerçekler. Tam tersine biz Kürt sorununu feodal yapıdan kaynaklanan korucularla çözmeye çalıştık. Feodal yapıyı mı bozmaya

çalıştık, yoksa başka şeylerden mi çekindik; bütün bunlar nereden baktığınıza göre değişen şeyler. Genç araştırmacıların bu özgün sorunlara eğilmemesini, onların eğilimlerine değil, başka çevrelerin eğilimlerine bağlamak bana daha hakkaniyetli geliyor.

OTURUM BAŞKANI: Çok teşekkürler.

Buyurun.

Dr. MELTEM YILMAZ: Bu sunuşların Antakya'ya indirgenmesi konusunda ben de endişe duymuştun şahsen. Fakat gözlemlerimi ve önerilerimi paylaşmak istiyorum. Benim gözlemleyebildiğim kadarıyla Antakya, yerel kültürünü ve geleneksel mimarisini çok iyi koruyabilmiş bir kent. Bunu görünce, doğrusu gelecek için endişe duyuyorum. O yüzden söz almak istedim. Aynı zamanda Antakya, son derece hızlı bir gelişim süreci yaşıyor. Bir kere, bu gelişimin yavaşlatılması ve yeni yerleşim alanlarının açılması gerektiğine inanıyorum. Gelecek için yeni yerleşim alanları açılmalı. Yapılar tasarlanırken, inşa edilirken, sadece tek başına bir yapı olarak ele alınmamalı; o yapının yakın çevresindeki doku, yakın çevresindeki oluşumlar mutlaka dikkate alınmalı. Ankara'da bunu çok gözlemliyoruz. Maalesef, yakın çevre hiç dikkate alınmadan, küresel etkilerin tamamen baskın olduğu yapılar inşa ediliyor.

Yine Ankara'dan çok bariz bir örnek vereceğim. Çankaya bölgesinde, zemin artı iki katın hâkim olduğu bir yerleşim alanında, Çankaya Oteli gibi, çok yüksek, 110 metrelik bir yapı inşa edildi. Tabii ki gökdelenlere kesinlikle karşı değiliz, gökdelenler olacaktır mutlaka; fakat bunların yerleri çok önemli, nereye inşa edileceği çok önemli. Mevcut bir dokunun içerisine, çevre hiç dikkate alınmadan inşa edilmesi çok büyük zararlar getiriyor. Bir mimari yapı olarak, o yapı tek başına çok iyi çözülmüş olabilir; fakat çevresiyle bütünleşmediği takdirde, bu olumlu mimari yapı çok olumsuz bir değerlendirme altında kalabilir. O yüzden, yapılar tasarlanırken ve inşa edilirken, yakın çevresi ve yerel değerlerin dikkate alınarak tasarlanması, sürdürülebilir bir kent oluşumu için önemlidir diye düşünüyorum.

Bir de malzeme konusuna değinmek istiyorum. Piyasa ekonomisi, malzeme konusuna da çok etkili. Bütün kentlerde aynı malzemeler kullanılıyor, hep aynı camlı yapılar inşa ediliyor. Halbuki, yerel malzemeler pekâlâ modern mimaride de kullanılabilir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI: Teşekkürler.

Buyurun.

ESEN KALELİ: Berna hanım gibi, ben de aynı şeyi düşünüyorum. Burada verdiğimiz bilgiler genel bilgiler. Tahminimce, Türkiye'deki bütün kentleri ilgilendiren sorunlar. Bunu kendi alanım adına söylemek istiyorum. Ancak, şöyle bir noktaya değinmek istiyorum: Antakya halkını özellikle tebrik etmek istiyorum, son derece medeni insanlar olduğunu gördüm. Şehirde dolaşırken, trafik lambasının çok az olduğunu ve taşıt trafiğinin insan trafiğine son derece saygılı olduğunun farkına vardım. Bu anlamda, çok medenice bir davranış ve çok hoşuma gitti.

Engelliler adına söylenecek o kadar çok şey var ki, zaman çok sınırlı olduğu için, ancak genel bir bilgi verme imkânımız oldu. Burada sunulan genel görüşüm ne kadar alınıp hazmedileceği önemli; yani direkt adres göstermektense, bütün insanlığı ilgilendiren, bütün toplumları ilgilendiren bir sorun üstüne eğilmeyi tercih ettim. Antakya'yı ilk defa görüyorum ve çok iyi bilmediğim bir şehir hakkında ahkâm kesmenin de doğru bir şey olacağına inanmıyorum.

Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI: Berna hocanın bir cümlelik bir açıklaması var.

Buyurun.

Prof. Dr. BERNA ALPAGUT: Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Eleştirileri çok haklı buluyorum; ancak, çözümlerinin de ne olacağı konusunda uzun zamandır kafa yoruyorum. Her şeyde önce, Belediyemizin Eğitim Dairesi; Üniversitemizin Arkeoloji, Sanat Tarihi, Antropoloji Bölümleri ve Hatay Arkeoloji Müzesi gibi, zaten bir araya geldikleri takdirde bu konuda birtakım çözümler üretebilecek olan kurumların bir araya gelmesini diliyorum. Antakya dışında kalan diğer üniversite hocalarımız da her zaman yardıma hazır.

Özellikle müze kültürü için bir tek söz söyleyeceğim. Müze kültürü kendiliğinden oluşmuyor, uzun bir toplumsal çabanın ürünü. Kent müzesini kurup, sadece bina şeklinde bırakamayız, içeriğini doldurmamız lazım. Bu konuda her zaman iletişime açık olduğumu söylemek istiyorum.

OTURUM BAŞKANI: Sağ olun.

Müzeciler Derneğinin Başkanından söz aldınız; ne güzel.

Bugünkü oturumu özetlemeye çalışmayacağım. (Gülüşmeler) Gerçekten kent kimliği üzerine çok önemli açıklamalar yapıldı. Bunların hepsi aslında kent kimliği dediğimiz, ekonomik boyutu olan, sosyal boyutu olan, kültürel boyutu olan bir kavramın içeriğini doldurmak açısından çok önemliydi. Hemşehrilik bilincinin ve yurttaşlık bilincinin, duyarlılığın geliştirilmesi için, burada yeterince önemli bir potansiyel var. O açıdan, tüm sivil toplum örgütlerinin, derneklerin, hatta sendikaların ve yerel yönetim birimlerinde rol alanların, üniversitelerin elbirliğiyle, "Antakya kimliğini geliştirme konusunda neler yapabiliriz?" konusunda çalışmaları gerekiyor.

Dün akşam duydum ve çok sevindim; yerel tarih çalışması yapan bir grup oluşmuş. "Nasıl?" diye sorduğumda, çok olumlu bir izlenim edindim. Demek ki, bu tür yerel gruplar oluşturulursa, bunlar bu yerel kimliğin gelişmesinde büyük rol oynayacaktır.

Yarın sabah 09.30'da başlayan yeni bir oturumumuz var. Orada daha kalabalık bir katılım beklemekteyiz. Sağlıcakla kalın. (Alkışlar).

